

Forord

Når jeg nå sitter og komponerer et forord til denne masteravhandlinga, så betyr det at jeg endelig kan si meg ferdig. Det har vært en periode med mye hardt arbeid, slit og frustrasjon. Men jeg har da også kost meg, og lært mye interessant, og det er det jeg skal huske på når jeg tar frem igjen denne avhandlinga fra bokhylla om noen år!

Det er på sin plass å takke dem som har hjulpet meg på ulike vis gjennom arbeidet:

Først og fremst må jeg takke alle informantene mine, som villig delte sine oppfatninger med meg. Dette setter jeg uendelig stor pris på. Uten dere hadde det ikke blitt noen avhandling.

Mange, mange takk til mine veiledere, Brit Mæhlum og Stian Hårstad. Takk for at dere har gitt meg det jeg har trengt av hjelp og støtte, og svart på henvendelser om masterarbeid til alle døgnets tider. Dere har virkelig stilt opp!

Takk til familie og venner, som har fått meg til å tenke på andre ting og hjulpet meg med å koble av. Det er jammen godt å slappe av og snakke om noe annet enn språkforskning og masterskriving også innimellom.

Tusen takk til Børge, som har holdt ut med meg hver dag. Du har vært en enorm støtte for meg på alle vis! Og ikke minst er jeg glad for at du er så flink til å løse datarelaterte problemer.

Til slutt, takk til Aiko som har minnet meg på at frisk luft og god blodsirkulasjon er viktig for en masterstudent. Det hadde ikke blitt mange lufteturer uten deg.

Trondheim, 29.04.14

Kjersti Aune Hoel

Innhold

1	INNLEDNING	1
1.1	HVORFOR FINTRØNDER?.....	1
1.2	PROBLEMSTILLING.....	2
1.3	STRUKTUR PÅ OPPGAVEN.....	2
2	BAKTEPPE FOR UNDERSØKELSEN	3
2.1	SOSIOLEKT OG VARIETET	3
2.2	FORSKNING PÅ DET «HØYERE» TALEMÅLET I ANDRE NORSKE BYER.....	4
2.3	«HØYERE» TALEMÅL OG VARIASJON I TRONDHEIM.....	6
2.4	FINTRØNDER	9
2.5	LITT OM TRONDHEIM BY.....	11
2.5.1	<i>Geografi</i>	11
2.5.2	<i>Sosiale forhold – Før og nå</i>	12
3	TEORETISK UTGANGSPUNKT OG METODE	14
3.1	SOSIOLINGVISTIKK.....	14
3.2	FOLKELINGVISTIKK	15
3.3	SPRÅKOPPFATNINGER	16
3.4	FENOMENOLOGISK TILNÆRMING	18
3.5	FELTARBEIDET.....	19
3.5.1	<i>Informanter</i>	19
3.5.2	<i>Kvalitative intervju</i>	20
3.5.3	<i>Intervjuprosessen</i>	21
3.5.4	<i>Materialet</i>	24
3.5.5	<i>Transkripsjon</i>	24
3.5.6	<i>Analysemetode</i>	24
4	DATAMATERIALE OG ANALYSE	25
4.1	TRONDHEIM SOM SPRÅKMILJØ.....	26
4.1.1	<i>Pensjonistene</i>	26
4.1.2	<i>Studentene</i>	27
4.2	SPRÅKOPPFATNINGER OM FINTRØNDER.....	28
4.2.1	<i>Tematisering og bevissthet</i>	29
4.2.2	<i>Posisjonering av seg selv</i>	30
4.2.3	<i>Aldersskiller</i>	31
4.2.4	<i>Språklige eksempler og karakteristikk</i>	33
4.2.5	<i>Geografisk plassering</i>	34
4.2.6	<i>Miljø, gruppe og status</i>	38
4.2.7	<i>Er fintrønderen ekte?</i>	41
4.2.8	<i>Fintrønder på det lingvistiske marked</i>	47
5	AVSLUTNING	52
	LITTERATUR	53
	VEDLEGG 1 – INTERVJUGUIDE 1	55
	VEDLEGG 2 – INTERVJUGUIDE 2	56
	VEDLEGG 3 – KART OVER TRONDHEIM	57

1 Innledning

I denne mastergradsavhandlingen skal jeg ta for meg talemålsvarieteteten som ofte omtales som «fintrønder» i Trondheim by. Fintrønder blir regnet blant de såkalte «høyere» talemålene, som en har regnet med at finnes i flere norske byer. Disse defineres kort sagt som et talt riksmål, eller bokmål, med lokalt preg på uttalen (jf. for eksempel Nesse 2008 og kap. 2.2 og 2.3 i denne avhandlingen). Min undersøkelse er basert på et folkelingvistisk og fenomenologisk perspektiv, og tar for seg *språkoppfatninger* hos folk i Trondheim. Gjennom intervjuer med trondheimere i to aldersgrupper har jeg gjort et forsøk på å finne ut hva de legger i begrepet fintrønder. Da jeg begynte å planlegge en undersøkelse av fintrønder, var det opprinnelig ment å bli en studie av det realiserte talemålet, men et dilemma dukket fort opp i denne sammenheng: Hva er egentlig fintrønder? Hvem kan si hva som regnes som fintrønder og ikke? Og hvordan skal man finne noen som snakker det, uten å ha noen slike forhåndsdefinerte kriterier? Ideen til oppgaven ble ikke mindre interessant av at disse spørsmålene dukket opp. Løsningen ble å gjøre en undersøkelse med utgangspunkt i spørsmålene ovenfor. For hvem kan vel bedre si noe om hva fintrønder er, enn de som lever i språksamfunnet hvor denne varieteteten (primært) brukes? Mine data og resultater vil først og fremst bli framstilt deskriptivt, da jeg mener det mest interessante med denne oppgaven er å få frem hva som faktisk blir sagt og ment av informantene. Men jeg vil også gjøre tolkninger av materialet i lys av lingvistisk teori.

1.1 Hvorfor fintrønder?

Valget med å utforske fintrønder skyldtes i første omgang egen interesse for denne talemålsvarieteteten. Som trøndere flest, hadde jeg hørt begrepet «fintrønder» blitt brukt, og det virket på meg som om folk hadde klare formeninger om hva dette var. Men som nevnt ovenfor, er det ikke likefrem i lingvistisk sammenheng å skulle gi noen definisjon på hva det er. Selv om varieteteten ofte har blitt nevnt i tidligere forskningslitteratur om Trondheims bymål (Se f.eks. Dalen 1978, Fintroft og Mjaavtn 1980, Hårstad 2010), har det ikke blitt gjort noen egne undersøkelser av fintrønder. Det er med andre ord en mer eller mindre utforsket varietet, som like fullt ser ut til å ha en framtrødende plass i folks bevissthet. Undersøkelsen vil dermed være et forsøk på å bli bedre kjent med denne talemålsvarieteteten. Det er også interessant å se om den motsetningen mellom «høyere» og «lavere», eller «finere» og

«breiere» talemål, som ofte er fremtredende i forskningslitteraturen, er et aktuelt skille for folk flest.

I nyere sosiolingvistisk forskning har det vært en god del fokus på standardisering, altså at folks talemål utvikler seg i retning av det normerte bokmålet, eventuelt den *mentale standarden*, standard østnorsk (Mæhlum 2007: 45). Samtidig har det blitt hevdet at de «høyere» talemålene i byene, deriblant fintrønder, ser ut til å være på vei ut av folks språklige repertoar (Sandøy 2008: 216). Disse tendensene synes for meg noe motstridende, ettersom de høyere talemålene nettopp sies å være standardnære talemål med lokalt preg. Et spørsmål blir da om trondheimerne sine oppfatninger om fintrønder kan gi noen indikasjoner på dens posisjon innen trondheimsmålet i dag.

1.2 Problemstilling

Min overordnede problemstilling for denne undersøkelsen er: *Hvilke oppfatninger har folk i Trondheim om talemålsvarietetten fintrønder?* Denne problemstillingen er veldig åpen og vidtfavnende, noe jeg i utgangspunktet ser som en fordel. Likevel fant jeg det nødvendig å stille noen underspørsmål til problemstillingen, for å snevre inn fokuset mitt noe.

1. Konseptualisering av begrepet: Hva er fintrønder? Hvem snakker det? Hvor snakkes det? Og hvorfor snakkes det?
2. Hvordan plasseres fintrønder innad i det øvrige språklandskapet i Trondheim?
3. Hvilke forskjeller og likheter er det mellom eldre og yngre språkbrukeres oppfatninger om fintrønder?

I tillegg ønsker jeg også å se litt nærmere på om mine resultater kan si noe om hvorvidt fintrønder er en varietet på vei ut eller ikke, og hva som eventuelt taler for eller imot dette.

1.3 Struktur på oppgaven

Jeg vil begynne med å danne et bakteppe for undersøkelsen, gjennom å avklare noen begreper og presentere tidligere forskning på høyere talemål i andre byer. Så vil jeg se på fintrønderens plass i tidligere språkforskningslitteratur fra Trondheim, og på hvordan fintrønder har blitt beskrevet i den. Deretter vil jeg bevege meg inn i byen Trondheim, og presenterer noen geografiske og historiske forhold. Etterpå vil jeg kort gjøre rede for det teoretiske utgangspunktet mitt, og for min metode. I siste del av oppgaven, vil jeg presentere datamaterialet i en analyse hvor også en del teoretiske perspektiver inngår. Til slutt oppsummeres resultatene og jeg vil skissere noen interessante perspektiver for videre forskning.

2 Bakteppe for undersøkelsen

2.1 Sosiolekt og varietet

Først må begrepene «varietet» og «sosiolekt» defineres. En varietet er ideelt sett et språklig system som skiller seg fra andre systemer, og begrepet kan brukes om både dialekter og språk. I realiteten er det ofte slik at varieteter både er overlappende, og varierer mye innad – mellom språkbrukere (Røyneland 2008: 16 f.). Olav Hetland Sandvik (1979) sier dette om termen «sosiolekt»:

Ved sidan av dialektane finst det mange stader òg eit anna talemål. I slutten av dansketida kom det til å utvikla seg ein talemålsvariant med dansk tale og skrift som mønster, og med visse mindre innslag av den lokale dialekten. Dette talemålet, som berre blei brukt i høgare sosiale lag, særleg i byane, har sidan levd ved sida av den lokale bydialekten. Medan dialekten er geografisk bestemt, og har ei lang naturleg språkutvikling bak seg, har det ”fine”, meir normaliserte talemålet i byane eit meir ”kunstig” opphav, bygt på eit skriftspråk. Det er dessutan miljø- eller klassebestemt. Slike sosialt bestemte talemålsvariantar blir kalla sosiolektar, og det er viktig å skilje mellom desse og dialektane (*original fotnote utelatt, min merknad*). (Sandvik 1979: 23)

For Sandvik er altså dette dansk- og skriftspråkpåvirkede, pluss klassebestemte, talemålet i byene selve definisjonen på en sosiolekt. Gunnstein Akselberg (2008: 128) definerer dette begrepet mye åpnere, og skriver at en sosiolekt er talemålsvariasjon mellom sosiale grupper og enkeltpersoner. Også hos Akselberg beskrives sosiolekt som noe annet enn dialekt, dvs. som ikke-geografisk betinget variasjon. Men som vi har sett eksempler på i undersøkelser fra flere byer i Norge, er det gjerne slik at sosiolektene også forbindes med bestemte geografiske områder innen et større område, for eksempel en by (jf. Kap. 2.2 nedenfor). Det er interessant i denne undersøkelsen å se på om dette også gjelder for fintrønder i Trondheim.

Sosiolekter kan tenkes å ha enda sterkere stereotypier og holdninger knyttet til seg enn dialekter, nettopp fordi de i større grad er sosialt enn geografisk betinget.

”Ved sosiolektar innanfor eit geografisk område gjev haldningar seg ofte tydelig til kjenne. Sosiolektar lever meir tydeleg jamsides i eit nærrom enn dialektar gjer, og haldningane mellom sosialklassene innbyrdes kjem særleg tydeleg fram når det gjeld språkbruken. Det er framfor alt i byane vi finn sosial lagdeling i samfunnet, og lagdelinga har gjerne fått nokså faste språklege uttrykk.”(Venås 1991: 246)

2.2 Forskning på det «høyere» talemålet i andre norske byer

Det har lenge eksistert en bevissthet innen språkforskningen rundt de såkalte «høyere» talemålsvarietetene som tradisjonelt har blitt sagt å eksistere i flere norske byer. I 1951 skrev Sigurd Kolsrud at «Attåt bydialekten er eit meir skriftrett mål i bruk som dana daglegtale. Byane har ofte ei lagdeiling i sitt målbruk som er ukjend i bygdesamfundet. Byane skil millom høgredana mål eller normal-riksmål og vulgærmål» (Kolsrud, op.cit.126). Og ca. 100 år tidligere skrev Knut Knudsen (1856) dette om språket til byens «dannede» befolkning:

Da de 'Dannede' eller Byfolket aandelig talt bor paa Grænsen mellem to Sprog, nemlig mellem Dansk og Norsk, der hvert fra sin Side indvirker paa dem, er det naturlig nok, at deres Tale [...] er en Blanding af Dansk udad og mod Syd, og af Norges rette Sprog indad mod Landet. Byfolket befunder sig altsaa under lige Vilkaar med Beboerne af sproglige Grænseegne overhoved. (Knut Knudsen 1856: 457).

Finn Gabrielsen (1985) skriver om utviklinga av såkalte høyere talemål at det er et fenomen med utgangspunkt i Kristiania, som begynte å bre seg utover fra slutten av 1800-tallet. Denne utviklinga, skriver han, var en bevisst endring som skjedde som følge av skriftmålets opphøyede status, og i forbindelse med at borgerskapet begynte å ta over som kulturell og sosial elite. «For den politiske og økonomiske eliten blir perfektjonering av talemålet i retning skriftnormalen det nye ideologiske idealet ut over 1800-tallet» (Gabrielsen 1985: 22). Det som er sikkert, er at disse sosiolektene i alle fall kommer til syne i de tidligste beskrivelsene av bymålene i blant annet Bergen og Stavanger, utført av Amund B. Larsen med kolleger tidlig på 1900-tallet (Se f.eks. Larsen og Stoltz 1912). I disse beskrivelsene har de høyere talemålene en sentral posisjon. Som vi har sett, er denne «blandingen» mellom bydialekt og skriftspråk (eller norsk og dansk) i byenes talemål også nevnt av Knudsen i 1856. Agnete Nesse (2008: 24) ymter frampå om at «[...] det i løpet av 2. halvdel av 1700-tallet ble etablert et norsk talemål som var et slags kompromiss mellom det danske skriftspråket og norske dialekter». Men, som Nesse skriver, er det vanskelig å tidfeste fenomenet, da det generelt har vært forsket lite på utviklingen av det hun kaller «talt riksmål» i Norge (ibid.). «Det vi vet, er at det i alle byer og i mange bygder har vært en større eller mindre del av befolkningen som har snakket det vi kan kalle lokalt riksmål» (ibid.).

De høyere talemålene hører tradisjonelt inn under forskningen på bymål. Men bymål fikk i lang tid lite oppmerksomhet innen dialektgranskningen i Norge, som resultat av en nasjonalromantisk tradisjon hvor de rurale dialektene ble fremhevet som det ekte norske talemålet. Dermed ble disse lingvistenes fokus fra midten av 1800-tallet og frem til sociolingvistikkenes inntog rundt 1960. Det ble likevel gjort beskrivelser av noen av de norske

bymålene på begynnelsen av 1900-tallet, med Amund B. Larsen som en foregangsmann (Nesse 2008: 17 ff.). Her vil jeg si litt om noen nyere undersøkelser av ulike bymål, men som grunnlag for fokuset i disse ligger den gamle bymålsforskningen, og dens påstander om et skille mellom høystatus- og lavstatustalemål.

I sine undersøkelser av bymålene i Stavanger (1985) og Haugesund (1991), tar Gabrielsen utgangspunkt i at det tradisjonelt har eksistert to ulike talemål i disse byene, et høyere talemål og et bymål, eller «gatespråk». Målet med undersøkelsene er å se om det fremdeles finnes to adskilte varieteter blant ungdommer i de to byene. Han opererer med en klasseinndeling av informantene, og ønsker å se om klassetilhørighet påvirker graden av standardisering. Resultatene fra Stavanger og Haugesund viser stort sett de samme tendensene. Det er forskjeller i talemålet til deltakerne, og det er til en viss grad mulig å se at de i den høyeste samfunnsklassen har en noe lavere dialektprosent, altså at de snakker mer i retning et høyere talemål enn de i de lavere samfunnsklassene. Gabrielsen må imidlertid slå fast at det ikke kan være snakk om noe rent skille, og at det er et definisjonsspørsmål om det egentlig er snakk om to ulike varieteter. Blant ungdommene han har intervjuet mener Gabrielsen at det i utgangspunktet finnes én varietet, bymålet eller gatespråket, som har enkelte trekk fra det høyere talemålet. Noe «rent» belegg for det høyere talemålet finner han imidlertid ikke. I disse undersøkelsene ble det ikke blitt lagt noe fokus på eventuelle bydelsforskjeller, og det er heller ikke noen spredning i alder hos informantene.

I Nesse (1993) sin hovedfagsoppgave om talemålet i Bergen inkluderes både den geografiske variabelen og aldersvariabelen. Hun finner signifikante forskjeller i talemålet mellom aldergrupper. På bydelsvariabelen fantes det signifikante skiller bare på to språklige variabler, og man kunne ikke snakke om store forskjeller. Nesse undersøker om det er forskjeller på hvordan menneskene snakker i to ulike bydeler i Bergen sentrum, og ingen av disse er regnet som «finstrøk», hvor det har vært en oppfatning om at innbyggerne bruker høyere talemål mer hyppig enn andre deler av byen (Nesse 1993: kap 8). Selv om Nesse fant noen tendenser til grupperinger i materialet sitt, konkluderte også hun med at det ikke var snakk om to adskilte varieteter i hennes materiale (ibid.: 127).

I Ida Elisabeth Jorem sin mastergradsavhandling fra 1995 tar hun for seg talemålet i området Fana i Bergen. Hun finner at så mye som omtrent 30 % av ungdommene i Fana-området bruker den finbergenske varietetten, og at i tillegg over halvparten er positive til denne sosiolekten. Selv om undersøkelsen ikke gir indikasjoner på at sosioøkonomisk status er viktig for hvem som benytter den finbergenske varietetten, mener Akselberg at dens sterke stilling i bydelen trolig skyldes den sosioøkonomiske statusen som dette området tradisjonelt

har hatt (Akselberg 2008: 155). Sammen med området Kalfaret er Fana regnet som det området i Bergen hvor en finner den største utbredelsen av varieteten ”penbergensk” (ibid.).¹

Også Maria-Rosa Raphaëla Doublet (2012) har undersøkt talemålet i bydelen Fana. Hun ser også på bruken av «høystatusvarietetet» av bergensmålet blant ungdommer, og om en slik bruk kan skyldes en ny innvirkning fra «et overordnet standardspråk som er kommet inn i bildet som en ny påvirkning» (Doublet 2012: 11 f.). Som Nesse, finner hun at informantene ikke kan sies å snakke to ulike varieteter, men at de fleste har innslag av både høystatustrekk og lavstatusstrekk i talemålet sitt. Interessant er det likevel at hun finner tegn på at de yngste informantene bruker flere trekk fra høystatusvarietetet enn det informantene fra den tidligere TUB-undersøkelsen fra Bergen (1978-79) gjorde. Doublet gjennomfører også en holdningsundersøkelse, hvor det viser seg at ungdommene ser ut til å ha mest positive holdninger til den ”finere” varietetet av bergensk, både i den ubevisste masketesten og den bevisste rangeringstesten (2012: 115).

Felles for undersøkelsene omtalt ovenfor er at ingen av dem utelukkende ser på den høyere varietetet i de byene som bli undersøkt. Felles er det også at de ikke finner sterke tendenser til realisering av to helt ulike sosiolekter i materialet sitt. Dette betyr selvsagt ikke at dette høyere talemålet bare er en myte, men resultatene kan i alle fall tyde på at den ikke er en veldig vanlig talemålsvarietet blant unge. Det viser seg likevel at mange av de unge i disse undersøkelsene bruker enkelte *trekk* fra denne sosiolekten. Spørsmålet er om dette skyldes en blanding av to tidligere adskilte sosiolekter, eller om det, som Doublet er inne på, kan skyldes påvirkning fra et «overordnet standardmål», eller bokmålsnært talemål. Disse undersøkelsene skiller seg fra min forskning i den forstand at de tar for seg det realiserede talemålet hos informantene, mens min undersøkelse fokuserer på oppfatninger om et gitt talemål innen et språksamfunn.

2.3 «Høyere» talemål og variasjon i Trondheim

Jeg vil ikke gå inn i noen oversiktsbeskrivelse av språklige forhold i byen, da dette ikke er fokuset for min oppgave (For en slik beskrivelse av trondheimsmålet, se Hårstad 2010). Jeg vil her se på hvilken plass det høyere talemålet har hatt i tidligere beskrivelser av variasjonen innad i trondheimsmålet.

Som startpunkt for denne framstillinga vil jeg bruke kapittelet om sociolingvistiske forhold i de trønderske byene fra Arnold Dalen og Ola Stemshaug sin bok

¹ Når det gjelder området Kalfaret, hvor den ”ekstra pene” utgaven av bergensmålet sies å finnes, ble det for en

Trøndermål: språkarv og språkforhold i Trøndelag og på Nordmøre (1972). Her skriver Stemshaug følgende om talemålsforholdene i Trondheim:

I dei litt større byane har ein frå gammalt hatt ei tydeleg språkleg differensiering, og som oftast gav det seg utslag i meir eller mindre ulike bydelsdialektar. Slik reknar ein med at folk i bydelane Lademoen, Bakklandet og Ila i Trondheim best talar det vi kan kalle ekte folkemål. På den andre sia har dei som bur på Singsaker og Berg støtt hatt ord på seg for å tala 'fintrøndsk'. I dette uttrykket legg ein da alle grader av forsøk på å snakke normalmål – helst da det vi kan kalle 'riksmål' – med tydeleg trøndergrunnlag (- substrat) også reint knot. (Stemshaug 1972: 52)

Han skriver vidare at dette nå (altså i 1972) har jevnet seg ut, og at blant ungdommene har utviklinga gått i retning av det «ekte folkemålet» (ibid.). Men når ungene fra de ulike bydelene møttes til fotballkamp «for 15-20 år sidan», så skilte de seg betraktelig fra hverandre språklig, for eksempel ved at Berg-ungdommen sa *jei*, *mei* og *dei*, mens ungdommene fra Bispehaugen sa *æ*, *mæ* og *dæ* (ibid.). Stemshaug mener altså at så seint som på 1950-tallet var det sosiolektale forskjeller, også blant de unge i Trondheim, som var geografisk bestemte. Han legger imidlertid til at det nok ikke bare var de geografiske forskjellene som var avgjørende for talemålet. Også de sosiale forholdene spilte inn. Som han skriver, var for eksempel Bakklandet tradisjonelt regnet som arbeiderstrøk, mens på Singsaker bodde det mest «kvitsnippar» (ibid.: 53). At slike sosiale skiller gav seg uttrykk i språklige forhold, var typisk for bysamfunnene (ibid.).

Seks år senere skrev Arnold Dalen boka *Trondheimsmålet* (1978). Han sier her at «[f]olk på Singsaker og på Berg har tradisjonelt snakka 'finare' enn folk på Lademoen og i Ila» (Dalen 1978: 3). Han trekker frem denne «fintrøndersken» som en del av variasjonen innad i Trondheim by. De sosiale skillene i folk sitt talemål i Trondheim, det at noen snakker «finere» enn andre, beskriver han som en side ved en såkalt «naboopposisjon», som også eksisterer mellom byen og bygdene sitt talemål (ibid.: 3 f.). Bortsett fra dette «finere» talemålet, mener Dalen at det er heller lite variasjon å spore i talemålet innad i byen: «Den egentlege trondheimsdialekten kan variere litt frå bydel til bydel, men stort sett er den nokså lik, og det er berre mindre skilnader ein finn mellom målet på Lademoen, på Bakklandet, i Ila, på Ranheim og på Heimdal» (ibid.: 5).

Fintoft og Mjaavatn sin undersøkelse av språksosiologiske forhold i Trondheim (1980) skiller seg tydelig fra Dalen sin i fremstillingsmåte og forskningsmetode. Dette er en undersøkelse etter mønster fra de sosiolingvistiske undersøkelsene til Trudgill og Labov, hvor den kvantitative metoden står i sentrum, og fokuset ligger på sosialt betinget variasjon.

Forskerne har valgt ut språklige variabler og noen sosiale variabler, og ser hvilke tendenser de kan finne til sammenfall mellom disse. I resultatene deres finner man igjen en del kjente sociolingvistiske tendenser, som at eldre normaliserer mer enn yngre, kvinner normaliserer mer enn menn, de med høyest økonomisk status normaliserer mer enn de med lavere, og flere (Fintoft og Mjaavatn 1980: 108 f.). De mener også å kunne finne igjen det mønsteret som er nevnt ovenfor, med tanke på fordeling av trondheimsformer og normalformer i de ulike bydelene (ibid.: 103 f.). De fleste sosiale variablene de korrelerer med språkbruk, ser ut til å slå ut med større variasjon blant de eldre språkbrukerne. De yngre ser altså ut til å påvirkes mindre språklig av faktorer som bosted, økonomi, kjønn og utdanning. Som vi har sett i undersøkelsene av andre bymål (jf. Kap. 2.2), er det også i Trondheim slik at tendensen blant de undersøkte er intraindividuell variasjon: «Det riktige ser ut til å være at de fleste trondhjemmere bruker begge talemåter, snart den ene og snart den andre» (ibid.: 108).

Stian Hårstad (2010) skriver etter sin gjennomgang av de tidligere kildene til Trondheismålet at de «[...] bare i liten grad [er] basert på strukturerte, empiriske undersøkelser. Det er snarere impresjonistiske og til dels introspektive metoder som ligger til grunn for de ulike framstillingene [...]» (Hårstad 2010: 51). Dermed er det ikke mulig å si hvor representative disse beskrivelsene egentlig er. Han trekker fram Fintoft og Mjaavatn sin undersøkelse som en mer grundig beskrivelse av talemålsforholdene i Trondheim, selv om denne studien omtales som nokså snever (ibid.).

Når det gjelder språkforholdene i Trondheim by per i dag, er det nettopp Hårstads doktorgradsavhandling fra 2010 som må stå som den fremste kilden. Hårstads resultater er vanskelige å sammenfatte, da undersøkelsen er både omfangsrik og nyansert. Skal en sette den opp mot tidligere undersøkelser, og fokuserer på det høyere talemålet i Trondheim, er delkapittel 5.4.2 spesielt interessant. Her bruker han resultatet fra en internettundersøkelse han gjennomførte, til å se om det fremdeles har noe for seg å si at de i bydelene Berg, Øya – Singsaker, Tyholt og Sverresborg snakker «finere», mens de i bydelene Ila, Trolla, Lademoen og Rosenborg – Møllenberg bruker flere «breie» former. Også i 2010 viser materialet at dette skillet har noe for seg, selv om det ikke er veldig markante forskjeller (Hårstad. op.cit: 173 ff.). Imidlertid er det slik at det i alle bydelene finnes variasjon, og at de «nøytrale mellomformene» (altså hverken «fine» eller «brede») har sterkest oppslutning overalt (ibid.: 176).

Det er vanskelig å sammenligne disse ulike undersøkelsene og således si noe om hvordan variasjonen innad i Trondheim har endret seg, rett og slett fordi undersøkelsene er så

ulike i fremgangsmåte, fremstilling, og omfang. Det som imidlertid går igjen som tema gjennom alle undersøkelsene ovenfor, er denne variasjonen på en akse mellom «fint» og «bredt», altså en oppfatning av et høyere talemål og et bymål. Hårstad (op.cit: 53) skriver:

Vi kan anta at forestillingen om en slik dialektal – eller sosiolektal – todeling for mange inngår som en naturlig kategorisering av den språklige virkeligheten i byen, og i trondheimsk sammenheng har disse motpolene altså gått under benevnelsene 'fintrøndersk' og 'breittrøndersk'.

Med dette påpeker han at denne aksen mellom «fin» og «brei» også har vært svært aktuell i undersøkelser av andre bymål i Norge (jf. Kap. 2.2).

2.4 Fintrønder

I denne oppgaven bruker jeg begrepet «fintrønder» om den høyere talemålsvarieteteten, eller lokale riksmålet, som er å finne i Trondheim by. I andre omtaler av denne sosiolekten i Trondheim blir begrepet «fintrøndersk» brukt. Grunnene til at jeg velger å omtale det som fintrønder, er to: For det første er det dette begrepet mine informanter bruker når de på eget initiativ benevner varieteteten. I min botid i Trondheim er det også dette begrepet jeg har hørt blitt brukt blant byens befolkning. For det andre mener jeg denne flertydigheten som oppstår ved å trekke fra -sk, og stå igjen med fintrønder, er både beskrivende for fenomenet og formålstjenlig. Dette gjør nemlig at det er det samme ordet som brukes på en person som snakker denne sosiolekten, «en fintrønder», og på sosiolekten selv, «å snakke fintrønder». Det skal vise seg i denne undersøkelsen, og det har blitt påpekt i en rekke språkholdningsundersøkelser, at det ikke kan trekkes et skille mellom holdninger til den språklige varieteteten og brukerne av den. Av disse to grunnene, er det altså *fintrønder* som blir brukt her.

Dalen (1978) skriver at i det øvre sosiale sjiktet i Trondheim snakkes det «finere» enn ellers i byen. Dette beskriver han som et «høgstatusspråket som meir eller mindre fullkomment rettar seg etter skriftspråket» (op.cit.: 4). Den trønderske bakgrunnen er likevel merkbar hos de som snakker dette normaliserte målet, selv om idealet er å snakke helt uten trøndersk aksent, skriver han. Innunder dette normaltalemålet må man også regne «fintrøndersken», som ifølge Dalen er «eit litt nedsetjande uttrykk for det som er eit meir mislykka forsøk på normalisering» (ibid.). Dalen regner altså ikke fintrønder som den beste versjonen av høystatustalemålet. Videre gir han en beskrivelse av hvilke trekk han mener tilhører fintrønder. For det første karakteriseres den som nevnt ved at det trønderske tonefallet høres godt. Fintrøndersk har også en spesiell vokaluttale. De lange vokalene blir ekstra lange,

og glir mot «æ», slik at ord som «fin» og «søt» kan høres ut som «fiæn» og «søæt». I tillegg blir diftongene trangere, slik at «jeg» og «meg» uttales «jei» og «mei» (ibid.). Disse trange diftongene påpeker Dalen imidlertid at også finnes i resten av trondheimsmålet, men de er likefullt et særtrekk som gjør at man kjenner igjen en trønder når han prøver å normalisere, slik at det blir fintrønder (ibid.: 13).

I undersøkelsen til Fintoft og Mjaavatn (1980), settes det opp to alternative varianter av de språklige variablene, hvorav det ene settet med varianter ligger tett opp mot skriftmålsformene. Disse variantene regnes av forfatterne å være i bruk i Trondheim, noe de får bekreftet gjennom undersøkelsen. Dette er også mange av de samme variantene som er omtalt som «høystatusvarianter» i de andre ovenfor nevnte bymålsundersøkelsene. Fintoft og Mjaavatn skriver at «[d]e variablene vi har valgt, forekommer blant trondhjemmere dels i en Trondheimsform, dels i en normalisert form» (op.cit.: 13). Jeg vil derfor ta utgangspunkt i at disse normaliserte formene er varianter som regnes for å høre til varieteten fintrønder. Når det gjelder diftongering av lange vokaler, er dette en variabel som Fintoft og Mjaavatn har valgt bort, fordi den ville krevd en annen fremgangsmåte enn den de selv brukte. De skriver imidlertid at dette er en variabel som «regnes for et typisk trekk ved 'fintrøndersk'» (ibid.) I sin oversikt over variablene har de heller ikke inkludert formene [jei/mei/sei]. Disse har jeg ført inn i oversikten under, på bakgrunn av flere kilder som legger vekt særlig på de trange diftongene i fintrønder (jf. Dalen 1978). Jeg har unnlatt å inkludere Fintoft og Mjaavatn sin variabel «her/der», da det ikke kommer tydelig fram hva som regnes som normalisert form og hva som regnes som trondheimsform.

Variabel	Trondheimsform	Normalisert form/ fintrønder
Infinitiv: +/- apokope	[væ:r]	[væ:rə]
Presens av svake verb	[kas:tə]	[kas:tər]
Preteritum av svake verb	[bud:]	[bud:ə]
Verbforma "er"	[e:]	[æ:r]
Pronomenet "Jeg"	[æ]	[jæi]/[jei]
Pronomenene "Meg"/"seg"	[mæ] og [sæ]	[mæi]/[mei] og [sæi]/[sei]
"Ikke"	[ic]	[ik:ə]
Retrofleks flapp/ tjukk l	+ tjukk l: [su:ɾ] og [ha:ɾ]	- tjukk l: [su:l] og [ha:r]
Palatale og palataliserte lukkelyder	[ç] og [ʝ]	[t:] og [d:]
Palatale og palataliserte lateraler	[ʎ]	[l]
Palatale og palataliserte nasaler	[ɲ]	[n]
Trykk og tonelag	Trykk på første stavelse + tonelag 2 : [ˈap: əlsi:n]	Trykk på andre stavelse + tonelag 1: [ap:əl'si:n]

Den stereotypiske finnrønder, som trolig er en kjent størrelse for de fleste innbyggere i Trondheim by, for ikke å si Trøndelag, er et grunnlag for videreføring av visse oppfatninger om finnrønder. Spesielt for mennesker som selv ikke har noen direkte erfaring med sosiolekten, vil en slik stereotypi trolig være det bilde de har av mennesker som snakker finnrønder. Samtidig kan vi tenke oss at de oppfatningene folk har om finnrønder, som ikke bare er basert på holdninger, men også på faktiske observasjoner og aktuelle sosiale og kulturelle samfunnsforhold, er det som i sin tid har vært med på å skape denne stereotypien, og som i dag er med på å opprettholde den. Den stereotypiske finnrønderen er en eldre dame, helst fra området Øvre Singsaker, og som gjerne er svært sosioøkonomisk bevisst, for ikke å si klassebevisst, og politisk sterkt høyrevridd. Denne personligheten har kommet til live gjennom komikeren Jakob Margido Espes Flettfrid Andrésen.

Denne forsøksvise redegjørelsen for hva finnrønder «er», er gjort med store forbehold, og ikke ment som en uttømmende beskrivelse. Hva denne sosiolekten består av, og hvordan den oppfattes, er jo noe av det jeg vil undersøke videre i denne avhandlingen. Beskrivelsen ovenfor er gjort både som en innføring i hva andre forskere tidligere har lagt i begrepet, og som en utdyping av hvilke språklige trekk som har blitt en del av stereotypien. I tillegg er den ment å gi leseren mer grep om hvilken språklig varietet denne oppgaven dreier seg om.

2.5 Litt om Trondheim by

Omfanget av denne oppgaven tillater dessverre ingen dekkende gjennomgang av Trondheim bys historie. For en kort sammenfatning spesielt tilrettelagt for å belyse den språklige utviklingen i byen, se Hårstad 2010.

2.5.1 Geografi

De geografiske forholdene som er sentrale for meg her, er først og fremst hvordan byen har vært, og er, inndelt i forskjellige bydeler. Bydelene, spesielt som en mental størrelse, har nok vært viktig for folk gjennom lang tid. Som vi skal se har de også spilt en viktig rolle som symbol i markeringen av sosioøkonomisk status. Ola Svein Stugu (1997: 305 ff.) skriver om inndelingen i bydeler som både en offentlig prosess, og som en mental prosess blant befolkningen. Grensene for mange områder har vært vanskelige å fastslå, og inndelingen har blitt gjort etter mange ulike kriterier. «Det som med et fellesnavn ble kalt bydeler, hadde med andre ord både forskjellige opphav og forskjellig status i folks bevissthet» (Stugu, op.cit.: 308). Administrative skiller har ikke alltid vært i overensstemmelse med folk flest sine

oppfatninger av de lokale skillene innad i Trondheim. Som «Vedlegg 3» i denne avhandlinga, finnes et kart som illustrerer den videre framstillingen. Dette omfatter de fleste av områdene som vil bli nevnt, og alle områdene som vil være sentrale. Dette kan brukes som referanse for plassering av ulike forhold videre i denne teksten.

2.5.2 Sosiale forhold – Før og nå

Innenfor en ramme på ca. hundre år, vil jeg her gjøre rede for noen sosialgeografiske forhold innad i Trondheim. For å gjøre rede for de sosiale forholdene i byen i årene mellom 1920 og 1964 fokuserer Anders Kirkhusmo (1997) på tre ulike «typer» i bybildet: «Midtbyen», «Østbyen», først og fremst eksemplifisert gjennom Lademoen, og sør-øst- og vestsiden, med Singsaker som eksempel.

I Midtbyen hadde det tradisjonelt vært en blanding av de øvre sosiale lagene, som holdt til i, eller i nærheten av, sine verksteder og forretninger, og deres tjenestefolk. I årene fra første verdenskrig og til slutten av andre verdenskrig gjorde industrialiseringen sitt til at boligprisene i sentrum steg, da de nye fabrikkene og handelen trengte mer plass. Mange fra de øvre sosiale lagene fortsatte å bo og virke i midtbyen, hvor de også markerte sin sosiale status gjennom sin omgangskrets, og gjennom deltakelse i eksklusive foreninger og klubber. En ny tendens var at en del av de bedrestilte også bosatte seg i andre områder nær sentrum, som Singsaker, Kalvskinnet, Elgeseter – Øyaområdet og noen områder på Ila. Enkelte gateadresser i disse områdene skilte seg ut som «finere adresser» (Kirkhusmo, op.cit: 106 ff.). Folk fra middelklassen holdt også til i Midtbyen, samt at enkelte gater og veier var bebodd av folk fra arbeiderklassen. «Selv om få av gatene hadde et enhetlig sosialt preg, kjente folk i samtida godt til hvilke gater og veier som var 'fine' eller 'mindre fine'» (ibid.: 110).

Det som ble regnet som arbeiderstrøk på østsiden av byen, var først og fremst området Lademoen. Områdene Møllenberg og Rosenborg ble stadig mer mangslungne hva gjaldt beboernes sosiale status og yrker, men folk var bevisste på forskjellene og markerte dem blant annet gjennom ulikt språk. Selv om byens fabrikker var lokalisert på ulike steder, var det største antallet å finne på østsiden av byen. Arbeidere med jobb andre steder i byen bodde også som oftest her (ibid.: 116 ff.). I området som kaltes «Nerlamoen», og som i dag ofte betegnes som «Svartlamon», lå det som kaltes «arbeiderbyen». Dette var en klynge med trehus, satt opp som boliger for arbeidere. På 1930-tallet var rundt 70 % av leilighetene der overbefolket. «Mye tyder på at gata var et utsilingsområde for et filleproletariat som levde der i generasjoner med liten geografisk og sosial mobilitet» (ibid.: 122).

Å betegne østsiden av byen som et arbeiderstrøk, er altfor upresist. Her lå ikke bare Møllenberg, Rosenborg og Lademoen, men også Singsaker, Berg og Tyholt, og sistnevnte områder kunne ikke regnes for arbeiderstrøk. Tvert i mot utviklet disse seg til villastrøk og boligområder først og fremst for de midterste og øverste sosiale lagene. Fra mellomkrigstiden og fremover var en ny elite i fremmarsj, nemlig de ledende menn innen næringsliv og forretninger, og menn fra det øvrige sjiktet i middelklassen. Det ble populært blant den nye eliten å flytte litt utenfor byen, blant annet til Singsaker-området. Der hadde byggingen av villastrøket begynt allerede på 1800-tallet, og skulle fortsette i samme stil utover på 1900-tallet. Johanne Sognnæs skriver at området var «en liten overklassekoloni» (som sitert i Kirkhusmo 1997: 129), mens Kirkhusmo mener betegnelsen «høgre mellomklasse» er mer passende på beboerne (ibid.). I husene på Singsaker var både areal og boligstandard en helt annen enn i arbeiderstrøkene i østbyen. «Strøket var tilsynelatende sosialt homogent», i alle fall om en så bort ifra de mange tjenestefolkene som også bodde der. Også noen områder på Ila var attraktive for de høyere sosiale lagene, spesielt middelklassen (ibid. : 131).

Det var altså klare klasseskiller å finne i Trondheim så sent som i 1920 og utover, men de ble stadig mer diffuse og mindre synlige utover på 1900-tallet. Det var heller ikke et like klart øst – vest-skille som i Oslo, selv om Kirkhusmo skriver at «[I]kksom i Oslo fantes det tilløp til en øst – vest-dimensjon i Trondheims politiske og sosiale liv omkring 1920. Østbyen var den geografiske base for arbeiderbevegelsen» (op.cit.: 26). Med samfunnsforhold i stadig endring, ble det etter hvert vanskeligere å skille ut overklassen i Trondheim, som tradisjonelt hadde bestått av eierne av handelshusene og av store jordegods. Det som nå ble avgjørende for hvilken status man hadde, var yrke, inntekt, og utdanning. Både hvor man bodde og hvordan man snakket kunne slik bli et uttrykk for denne statusen. «Vi har også sett hvordan språkbruken var et sosialt skillemerke mellom dem som snakket 'fintrøndersk' og dem som snakket andre dialekter, enten de nå var innflyttere eller folk om brukte den gamle bydialekten » (ibid. : 106).

Med skiftende samfunnsforhold fra 1960-tallet og utover endret også den sosiogeografiske sammensetningen i byen seg fremover mot vår tid. Byens grenser ble utvidet til å inkludere de omliggende områdene fra 1964, og i tiden etter vokste det frem nye boligområder, såkalte drabantbyer, bl.a. sør for bykjernen. Disse ble boligområder for mange tilflyttere til byen, som utviklet nye sosiale nettverk der (Stugu 1997: 298 ff.). Mønsteret som hadde eksistert i de sentrumsnære områdene, med svært lokal tilknytning, og markante skiller mellom folk fra ulike bydeler, klarte ikke å holde stand mot samfunnsutviklingen utover fra

1970-tallet. Da endret både etnografiske og arbeidsmessige forhold seg også her (ibid.: 301 ff.). Sosiale og økonomiske ulikheter finnes også i byen frem mot vår tid, men andre skiller, som for eksempel politisk ståsted og andre typer verdimønster, kulturell tilhørighet osv., virker i større grad som skiller mellom folk i dag, enn bydelstilhørighet eller økonomisk status (ibid.: 312). Også etter 1960 ble forskjellene i boforhold i de ulike bydelene til en viss grad opprettholdt og reproduisert. Byen som helhet var imidlertid preget av sosial blanding (ibid.: 314). Kort oppsummert kan vi si at selv om skillet mellom borgerskap og arbeidere lenge ble opprettholdt i Trondheim, har etter hvert andre sosiale skiller og kategorier tatt over.

3 Teoretisk utgangspunkt og metode

I enhver kvalitativ forskning ligger forskerens «verdenssyn», eller vitenskapelige paradigme, til grunn. Fremgangsmåte og tolkning vil være influert av dette (Postholm 2005: 33). Denne oppgaven vil være influert av hvilket syn jeg har på hva språk er, og dermed på hvilke måter, og fra hvilke vinkler, det er interessant å studere språket. I dette kapittelet vil jeg derfor skissere mitt teoretiske utgangspunkt, for deretter å gjøre rede for min forskningsmetode og framgangsmåte.

3.1 Sosiolingvistik

Sosiolingvistikken studerer språket som et sosialt fenomen, og er opptatt av å utforske hvordan språk og samfunn gjensidig påvirker hverandre (Venås 1991: 13) Fokuset for sosiolingvistikken er språklig variasjon, og da særlig talemålsvariasjon, og denne har blitt studert på forskjellige måter, og med ulike mål (Akselberg 2008: 128). Felles for de sosiolingvistiske undersøkelsene er at de søker å forklare og studere variasjonen med bakgrunn i sosiale forhold som kan tenkes å ha innflytelse på språket vårt. Den folkelingvistiske retningen, som har fokus på vanlige folks oppfatninger av, og utsagn om språk, er en retning som relativt nylig har begynt å vokse, selv om grunnlaget ble lagt allerede på 1960-tallet. I Norge har det blir gjort minimalt med forskning innen den folkelingvistiske retningen (Røsstad 2010: 13)

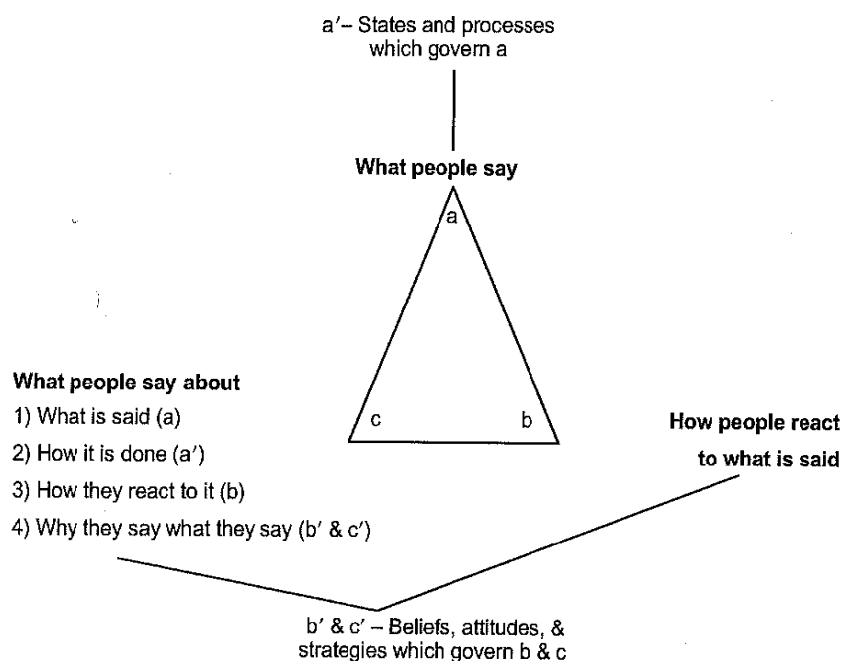
Selv om Dennis Preston gir uttrykk for at folkelingvistikken bør regnes som en egen lingvistisk gren (Preston og Niedzielski 2000: introduction), vil jeg her regne den som en undergrein av sosiolingvistikken. Folkelingvistikken har riktignok en noe annen fremgangsmåte enn den tradisjonelle sosiolingvistikken, men undersøker likevel de samme forholdene som sosiolingvistikken også interesserer seg for. Det som skiller ut

folkelingvistikken er at den fokuserer på å se på ulike sider ved språket fra «ikke-lingvister» sitt perspektiv. Overordnet innen begge de to retningene er likevel forholdet mellom sosiale, kulturelle og sosialpsykologiske individuelle faktorer, og menneskers språkbruk og oppfatninger om språk.

3.2 Folkelingvistikk

Det «folk flest» har å si om språket de bruker og hører rundt seg til hverdags, har tradisjonelt ikke hatt noen særlig interesse innenfor språkforskningen. Standpunktet blant mange lingvister har vært at slike lekmannsoppfatninger om språk ikke er stort annet enn uopplyste, misvisende og naive, om enn muligens underholdende (Preston og Niedzielski 2000: 1). Slike oppfatninger er det blant andre den amerikanske språkforskeren Dennis Preston og hans kolleger har argumentert mot. Med utgangspunkt i en presentasjon holdt av Hoenigswald på en sosiolingvistisk konferanse i 1964, har de videreutviklet en folkelingvistisk forskningstradisjon. Kjernepunktet i presentasjonen var Hoenigswalds utsagn om at språkforskningen ikke bare burde interessere seg om det som foregår (den språklige produksjonen) og hvordan folk reagerer på denne (holdninger), men også for hva som sies om det som foregår (folks «talk concerning language») (ibid. : 2).

Med bakgrunn i Hoenigswalds presentasjon setter Preston og Niedzielski opp en trekantmodell hvor de viser folkelingvistikken plass innen språkforskningen:

(Modell hentet fra Niedzielski og Preston 2000: 26)

Punktene under hjørnene a) og b) har vært fokuset for lingvister. De har altså konsentrert seg om den språklige produksjonen (performansen) og de faktorer som ser ut til å styre denne (a) og a'), samt holdninger til språket hos individ og samfunn, og forutsetninger for disse (b) og b'). Det presiseres av Preston at «How people react to what is said», altså b) refererer til språkholdninger, og ikke til reaksjoner på innholdet i det som blir sagt (ibid.: 26 f.). Det som har manglet, og som folkelingvistikken har som sitt forskningsfokus, er punkt c) i modellen, altså hva folk sier om ulike språklige forhold.

I en nyere utgave av boka *Folk linguistics*, modifierer Preston og Niedzielski denne modellen noe. Det de ser på som problematisk med den første modellen, er hvordan den gir inntrykk av et nokså klart skille mellom folks oppfatninger og utsagn om språk, hjørne c, og deres holdninger, hjørne b). «We meant to distinguish between the fairly unconscious sorts of reactions tapped in traditional matched guise language attitudes studies (in the *b* corner) and the conscious sorts of expressions we sought to tease out in folk linguistics (the *c* corner)» (Niedzielski og Preston 2003: ix). Også i den originale modellen kobler de som vist både b-hjørnet og c-hjørnet til de samme underliggende oppfatningene og meningene (b' og c'), men likevel mener de en modifisering av modellen er på sin plass. I den nye modellen har de fremstilt den nederste linjen i trekanten som et kontinuum, for å vise at såkalte underbevisste holdninger ikke kan skilles fra det som blir uttrykt åpent som folks språkoppfatninger (ibid.: ix f.).

Folkelingvistiske studier av språket vil trolig kunne gi språkforskere nye perspektiver på vårt studieobjekt, gjennom at vi blir mer oppmerksomme på hva de som bruker språket i det daglige mener, tror og oppfatter om fenomenet. I og med at det har blitt viktig, spesielt innen sosiolingvistikken, å forsøke å forstå og forklare språklige prosesser, er det naturlig å mene at språkbrukernes perspektiver også bør bli viktigere. Deres oppfatninger vil påvirke hvordan de forholder seg til språket. Språk har en viktig symbolsk verdi, og alle språklige valg signaliserer noe til omverden. Å utforske hva språklige fenomener og varieteter signaliserer for folk vil dermed kunne hjelpe oss å forstå språklige valg. Å øke vår innsikt inn i hvilke holdninger, signaler, stereotyper, meninger, normer, statusforhold osv. som finnes innen et språksamfunn, vil utvilsomt gi et nyttig innblikk i folks forhold til språk, og gi nye perspektiver på de prosessene som forskningen på det realiserte talemålet avdekker.

3.3 Språkoppfatninger

Rune Røststad presenterte sin tilnærming til folkelingvistisk forskning i Norge i boka *Den språklege røynda* (2008). Her legger han an et litt videre perspektiv på hva som er interessant

å studere ved det vanlige folk sier om språk enn han mener har blitt gjort i tidligere folkelingvistisk forskning. Han skriver at den folkelingvistiske forskningen så langt, gjort av blant andre Dennis Preston, stort sett har fokusert på de sosialpsykologiske sidene ved det folk sier om språk – det veldig subjektive, og til dels følelsesbaserte. Han mener at dette fokuset, samt letingen etter de typiske «folkelige» utsagnene, kan bidra til å fremstille språkbrukerne på en naiv og lite reflektert måte, og øke avstanden mellom dem og forskerne (Røsstad 2010: 35). Røsstad søker et videre fokus, og ønsker i større grad å inkludere faktorer som kan regnes som mer objektive, selv om det aldri blir helt objektivt. Han mener at det ikke bare er holdninger og andre psykososiale faktorer som gir grunnlag for det folk sier om språk: «Me må derimot tenkje oss at fleire forhold kan vere konstituerande for vanlege folks 'kunnskapar' om språk:

- a) mentale føresetnader ("evner", biologiske og oppøvde)
- b) observasjonar av språkbruk
- c) haldningar, verdiar, ideologi
- d) ytre sosiale rammer, strukturar, hendingar»

(ibid.: 36). Så selv om også holdninger og subjektive vurderinger er en sentral del av folks språkoppfatninger, er Røsstad optimistisk på språkbrukernes vegne. Han mener de i tillegg er i stand til å observere og erfare, og la dette være med på å danne grunnlaget for sine oppfatninger.

Studier av folks språkoppfatninger vil ifølge Røsstad være viktige fordi «[...] me treng meir kunnskap om folks språkoppfatningar [...], fordi dette er éi av mange sider ved språket som vil vere med på å utfylle kunnskapen vår om det sosiale fenomenet som studieobjektet vårt er» (ibid.: 16). I tillegg mener han at vi heller ikke vet enda hvilken innsikt slike oppfatninger kan gi oss, da språkoppfatninger i seg selv er et lite utforsket fenomen. «I tillegg er mykje av det me 'veit' om folks språkoppfatningar, tufta på tru, synsing og tilfeldige inntrykk [...]» (ibid.). Dermed finnes det muligens et utnyttet potensiale i et slikt perspektiv, som kanskje kan gi oss mer innsikt enn vi vet.

Både i Røsstad og Preston og andre sine arbeider innen folkelingvistisk forskning legges det mye vekt på å sammenligne det folk sier og det som "stemmer", eller med andre ord det forskere har konkludert med og kommet frem til om språklige forhold. I min utforsking av språkoppfatninger om fintrønder vil ikke en slik sammenstilling bli gjort. Jeg har derimot forhåpninger om at min forskning etter hvert kan bli tatt i bruk med et slikt formål.

3.4 Fenomenologisk tilnærming

Den fenomenologiske tilnærmingen til være et viktig utgangspunkt for min forskning. Røsstad (op.cit: 39) siterer Kvale, som beskriver fenomenologien som en tilnærming som søker å forstå sosiale fenomen ut i fra aktørenes perspektiver. Etter et slikt syn er det aktørenes oppfatninger av fenomenet og deres tolkning av hva som konstituerer virkeligheten, som er viktig. Tilgangen til disse oppfatningene kan vi ikke få direkte, fordi folks mentale strukturer ikke kan studeres direkte. Når fenomenet vi studerer, er språk og hvordan mennesker oppfatter den språklige virkeligheten, kan vi bare få tilgang til det gjennom hva folk selv sier om språk – altså folkelingvistikkens studieobjekt (ibid.: 39 f.). Både på grunn av dette og fordi forskerens teoretiske og personlige utgangspunkt alltid virker inn på forskningsprosessen, er det fenomenologiske studiet i stor grad idealistisk (ibid.). Det vil si, det er ikke mulig å få noe «naturlig ekstrakt» av, eller en «rein» studie av folks oppfatning av sin livsverden. Det nærmeste vi kan komme, er å drive forskning som har som fokus å søke etter å forstå samfunnets fenomener på de deltakende subjektene premisser, ved å stille spørsmålet: Hva er dette fenomenet *for dem*? «Det fenomenologiske perspektivet inneber i prinsippet at beskrivingar av den menneskelege livsverda, slik ho framstår, er mål i seg sjølv. [...] Likevel er det ønskeleg at ein går utover dette beskrivingsnivået, koplpar beskrivingane til teori, og gjer fortolkingar på bakgrunn av eller med referanse til vitskapleg innsikt» (ibid. : 40 f.). Det dreier seg altså ikke bare om å gjengi det som blir sagt av forskningsobjektet, men også om å gjøre tolkninger, og søke å forstå den enkeltes oppfatning av fenomenet. Samtidig er subjektene beskrivelser av fenomenet også interessante i seg selv.

Den fenomenologiske tilnærming regnes som en retning innen kvalitativ forskning. Målet med fenomenologiske undersøkelser er å beskrive den meningen som individene selv legger i opplevelser og erfaringer av det fenomenet en undersøker (Postholm 2005: 41 ff.). Fordi det er subjektets opplevelser og tolkninger som står i fokus, er det kvalitative intervjuet den vanlige fremgangsmåte for å få tak i det man ønsker (ibid.: 43). Selv om slikt materiale ikke kan måles eller identifiseres som sant eller usant, er dette hverken nødvendig eller ønskelig i en slik undersøkelse. For en fenomenologisk forsker er det viktig å være åpen for at informantene kan bringe inn nye aspekter, og for å kunne følge opp disse og se hvilken retning intervjuet tar. Det vanligste er å benytte seg av halvstrukturerte intervju, slik at man vet hvilke tema man ønsker å innom, men også er åpen for at ting kan endre retning. Rekkefølgen på momentene blir ikke så viktig (ibid.: 78 f.). I en fenomenologisk studie er målet å gripe en felles essens ved den opplevelsen (fenomenet) deltakerne har felles, gjennom å snakke med flere om det samme tema. Dermed er det ikke nødvendig med så

mange forskningsdeltakere. Fra fem til tjuefem, og fra tre til ti er tall som er foreslått i litteraturen om fenomenologiske studier (ibid.).

Selv om min undersøkelse har vært fenomenologisk forankret i den forstand at jeg har hatt som mål å undersøke fintrønder fra informantenes ståsted, og lagt vekt på deres konseptualiseringer og erfaringer, har nok min undersøkelse hatt en litt mer lukket og direkte tilnærming enn mange andre fenomenologiske undersøkelser. Jeg har snevret inn respondentenes svar gjennom å stille nokså konkrete spørsmål. Dette påvirker også hvordan jeg i etterkant sorterer og analyserer materialet mitt.

3.5 Feltarbeidet

3.5.1 Informanter

Stereotypiene rundt fintrønder peker primært ut eldre mennesker som brukere av varieteten, og samtidig har den blitt antatt å være en varietet på vei ut av språklandskapet i Trondheim. På bakgrunn av dette hadde jeg en formening om at eldre mennesker fra byen var de som trolig ville ha mest kjennskap til fintrønder, og jeg ville undersøke om denne antakelsen hadde noe for seg. Jeg ønsket også å intervjuere yngre trondheimere, for å se hvilken kjennskap de hadde til varieteten. Samtidig ønsket jeg å se hvilke forskjeller og likheter det kunne være å finne mellom språkoppfatningene til de to aldersgruppene.

For å finne de eldre informantene mine oppsøkte jeg en kafé i Trondheim sentrum, hvor eldre mennesker regnes som de mest frekvente gjestene. Jeg ønsket å ha et helt tilfeldig utvalg, samtidig som jeg ville snakke med noen jeg ikke kjente fra før. Jeg presenterte meg først for personalet i lokalet, og forklarte at jeg ønsket å forhøre meg blant gjestene om noen kunne tenke seg å snakke med meg. Dette var helt i orden. Jeg gikk deretter bort til forskjellige eldre mennesker i lokalet, og spurte om de hadde tid og kunne tenke seg å prate med meg. Jeg introduserte meg med navn, og sa jeg kom fra NTNU, og ønsket å stille dem noen spørsmål i forbindelse med masteroppgaven min. Det ble understreket tydelig at det var helt frivillig, og selvsagt helt anonymt. Ingen av de jeg spurte svarte nei til å delta.

De yngre informantene mine ble rekruttert fra universitetet og høyskolen i Trondheim. Jeg forsøkte først å henvende meg til studenter som ikke studerte språkfag, gjennom å presentere prosjektet mitt i noen forelesningssaler. Dette viste seg å være en veldig lite effektiv rekrutteringsmetode, så jeg fikk hjelp av to professorer til å finne studenter som ønsket å delta. Deretter ble møter avtalt gjennom korrespondanse mellom meg og informantene.

For å begrense studien min, undersøkte jeg oppfatninger av fintrønder bare innad i Trondheim by. De informantene jeg søkte, var primært mennesker som var født, oppvokst og bosatt i Trondheim. Underveis i feltundersøkelsen min valgte jeg å inkludere tre eldre informanter som ikke innfridde dette kriteriet. Den ene av disse ble inkludert fordi vedkommende deltok i en av samtalene med to andre pensjonister. Vedkommende bodde, så vidt jeg forsto, ikke i Trondheim, men det er noe usikkert om personen opprinnelig var fra byen. Det virket imidlertid som om vedkommende hadde mange erfaringer fra språkmiljøet i Trondheim, og hadde mye å si om dette. De to andre ble intervjuet sammen. De hadde bodd i byen i over femti år, og jeg anså dem derfor å være tilstrekkelig kjente med språkmiljøet.

Informantgruppen min er delt i to: pensjonistene og studentene. Gruppen med pensjonister består av ni eldre mennesker, mens studentgruppen består av seks yngre mennesker. Med unntak av de tre jeg har redegjort for ovenfor, er alle informantene oppvokst og bosatt i Trondheim. Alle de eldre informantene som er født i Trondheim, har hatt sin oppvekst i sentrumsnære områder, mens alle studentinformantene har vokst opp lenger unna bykjernen. Dette kan selvsagt ha hatt en innvirkning på funnene mine. Jeg visste ikke på forhånd hvor i byen informantene min kom fra.

Alle intervjuene ble tatt opp på lydfil, noe informantene selvsagt ble gjort oppmerksomme på, og samtykket i.

3.5.2 Kvalitative intervju

Mine kvalitative intervjuer var såkalte halvstrukturerte intervjuer. I denne typen intervju har intervjueren en rekke tema som han ønsker å komme inn på, og gjerne en liste med spørsmål, men denne følges ikke nødvendigvis. Rekkefølgen og måten man spør på kan variere. Dette gir mulighet til å følge opp interessante momenter som kommer fram (Kvale 1997: 72). Jeg forsøkte å gjøre intervjuene uformelle i den grad det var mulig, men de ble likevel preget av situasjonen og deltakernes forventninger. Intervjuene mine var også åpne i den forstand at jeg stilte direkte spørsmål om det jeg lurte på. Hvordan jeg formulerte dem varierte noe fra intervju til intervju, da den løse strukturen gjorde at samtalene tok ulike vendinger, og rekkefølgen på momentene ikke var fast. Jeg benyttet meg også av gruppeintervju. Postholm (2005: 72 f.) skriver at gruppeintervjuet er egnet for å få folk til å huske bedre, eller utdype hendelser og opplevelser som de har til felles. De brukes ofte som én av flere metoder. En fare med gruppeintervjuet er at forskeren kan miste kontrollen over intervjuet. Postholm påpeker imidlertid at en slik mangel på kontroll også kan være fruktbar, hvis informantene leder an en samtale som er interessant for forskeren.

Det kvalitative intervjuet har blitt kritisert for å være en uvitenskapelig metode fordi det som kommer frem i slike studier ikke er objektive fakta, og de ikke kan generaliseres. Kvale (1997) argumenterer for at subjektivitet er en av den kvalitative forskningens styrker, fordi den evner å fange opp «variasjonen i intervjupersonenes oppfatninger om et tema og dermed gir et bilde av en mangfoldig og kontroversiell menneskelig verden» (op.cit: 23). Innen fenomenologien er dette synet på at den menneskelige verden ikke er objektiv viktig. Sentralt står oppfatningen av at ethvert fenomen i verden alltid fremtrer for *noen*, og slik kan verden egentlig bare studeres gjennom subjektene oppfatninger (Zahavi 2003: 17).

3.5.3 Intervjuprosessen

3.5.3.1 Informert samtykke og etikk

Av etiske grunner skal man innhente et informert samtykke fra sine informanter, om at de vet hva de deltar på, og at de sier seg villige til å delta (Kvale op.cit.: 67). I mine intervjuer var situasjonen noe spesiell, da jeg oppsøkte de eldre informantene i en mer offentlig og sosial situasjon. Etter overveielser sammen med veilederne mine ble det avgjort at jeg ikke ville ha med noe informasjonsskriv, eller noe de trengte å skrive under på. Dette ble gjort både fordi det nok ville gjort intervjusituasjonen veldig mye mer formell, og fordi det ikke ble ansett som nødvendig, ettersom de var myndige, og stilte opp frivillig som privatpersoner. Det allmenne og «ufarlige» temaet for undersøkelsen spilte også inn på denne avgjørelsen. Jeg informerte de eldre informantene min muntlig om hva jeg ønsket å snakke med dem om, og til hvilket formål, før jeg spurte om de kunne tenke seg å være med. Jeg gav dem også mulighet til å stille meg spørsmål om bruken av materialet dersom de ønsket. Men alt i alt virket ikke dette å være så viktig for dem. De syntes det var spennende å bli intervjuet, og jeg tror også de opplevde temaet og samtalene som såpass «ufarlige» at de ikke var spesielt opptatt av hvordan materialet ble brukt. De var selvsagt også klar over at de ble tatt opp på lydfil, og jeg forsikret dem om at bare jeg kom til å høre på intervjuene i etterkant. Jeg presenterte meg selv med navn for dem, men de forble anonyme, også for meg. Studentinformantene ble også informert på denne måten.

Når det gjelder den kvalitative forskningen, har det blitt påpekt at akkurat dette med «informert» kan være litt vanskelig, ettersom forskeren ikke alltid vet hva som vil bli hovedfokuset for studien på det tidspunktet hvor intervjuene blir gjort (ibid.: 68). I mine intervjuer med de eldre informantene var jeg interessert i å se om fintrønder dukket opp av seg selv som tema, og hadde ikke helt bestemt om dette skulle bli hovedfokus for oppgaven,

eller om jeg skulle utvide fokuset mitt til å se på trondheimsmålet. Jeg informerte informantene om at jeg skulle skrive masteroppgave om talemålet i Trondheim, og stilte i intervjuet bare åpne og direkte spørsmål, som de svarte på. Fintrønder ble tidlig tematisert i alle disse intervjuene, og jeg bestemte meg dermed for å ha dette som hovedtema. Informantene var like fult klar over hva som ble snakket om i intervjuene, og som sagt ble fintrønder tematisert åpent og frivillig. Til studentinformantene, som ble intervjuet en tid senere, gav jeg informasjon på forhånd om at jeg ville snakke om talemålet i Trondheim. Etter intervjuene fortalte jeg at jeg var spesielt interessert i fintrønder, og at dette ville bli hovedtema i oppgaven. Ingen av dem gav uttrykk for at de på noen måte følte seg «ført bak lyset», eller syntes dette var ubehagelig.

I min analyse av intervjuene kommer jeg ikke til å trekke inn personlige erfaringer eller opplysninger som informantene uoppfordret kom med underveis i intervjuene. De eneste personlige opplysningene som vil være med, er aldersgruppe og en samlet beskrivelse av informantgruppens oppvekststed, og disse ble spurt direkte etter.

3.5.3.2 Intervjuenes forløp

Etter opptakeren ble satt i gang, stilte jeg informantene mine noen konkrete og noen mer åpne spørsmål om talemålsforholdene i Trondheim generelt, og etter hvert mer fokusert om varieteten fintrønder, etter hvert som dette temaet ble introdusert (Se intervjuguide, Vedlegg 1 og 2). I utgangspunktet ønsket jeg å gi informantene mest mulig frihet til å fortelle og gjøre rede for sine synspunkter. Det var likevel ikke alle som var så pratsomme, og kanskje følte de ikke at de hadde så mye å si om emnet. Men i de tilfellene hvor informantene tok ordet, lot jeg dem snakke så fritt som mulig. Jeg var også bevisst på å forsøke å følge opp det de sa med utdypende spørsmål, og med spørsmål som dreide samtalen tilbake til temaet språk, i de tilfeller hvor det sporet litt av. Hos de fleste informantene opplevde jeg at de virket komfortable med å snakke med meg, selv om noen kanskje var litt preget av situasjonen.

Forskningsintervjuet er aldri helt likt en vanlig uformell samtale. Forskeren har en agenda, noe også den intervjuede vet om, og det eksisterer slik et asymmetrisk forhold mellom deltakerne (Kvale op.cit.: 31). Jeg merket underveis at det var utfordrende å skape en så uformell og åpen samtale som jeg ønsket. Det var tydelig at de intervjuede hadde forventinger om hvordan samtalen skulle foregå. De svarte villig, og innimellom svært utfyllende på spørsmålene mine, men etter det var ferdig besvart, ventet de på neste spørsmål. I intervjuene med pensjonistene kan dette muligens ha hatt sammenheng med at jeg kom noe ”brått på” dem. Plutselig sto det en ukjent person der og ville intervjuer dem, og da fikk de nok

med en gang forventninger om at jeg skulle føre an samtalen. Noen av intervjuene var mer preget av dette enn andre, og da særlig de intervjuene hvor informantene ikke var så pratsomme, eller kanskje mindre interesserte i temaet. Den største ulempen var at når intervjuene fikk en slik spørsmål-svar struktur, ble de også en god del kortere enn jeg hadde sett for meg i utgangspunktet. På tross av dette fikk jeg stort sett svar på de tingene jeg på forhånd hadde satt opp. Dermed mener jeg, på tross av intervjuenes lengde, at jeg fikk veldig mye interessant materiale ut av dem.

Tre av pensjonistintervjuene var gruppeintervjuer, med henholdsvis to og tre deltakere. I første omgang var tanken at de sammen ville føle seg mer komfortable med situasjonen, og at den ville føles mindre formell. Dessuten ønsket jeg ikke å «bryte opp» grupper som allerede satt sammen og pratet. Etter det første intervjuet med to sammen, så jeg at det fungerte godt fordi informantene spilte ballen mellom seg. Den ene kom på noe den andre ikke nevnte, de ble mer pratsomme, jeg som intervjuer følte meg mer komfortabel og uformell, og det ble en god stemning over intervjuet. Jeg besluttet da at jeg ville forsøke å få til flere gruppeintervjuer. Det endte med at jeg gjorde to gruppeintervjuer til, ett med to personer, og ett med tre.

3.5.3.3 *Forskerens rolle*

Intervjuene mine ble gjort med folk fra Trondheim, om språkforholdene i byen. Jeg er ikke selv fra Trondheim, men fra Oppdal, ei bygd omtrent 12 mil sør for byen. Dialekten min gjør det lett for trondheimere å høre at jeg ikke er fra Trondheim. I intervjusituasjonene ser jeg dette som en fordel. På denne måten ble jeg som intervjuer trolig sett på som en utenforstående». Dermed ble informantene «ekspertene», og de så trolig ikke på meg som en som satt med fasiten. Dette påpeker også Preston og Niedzielski som en fordel i deler av sin forskning på det folk sier om språk. I deres intervjuer kunne intervjuerne med ikke-engelsk bakgrunn stille direkte spørsmål om språkbruk, som «Bruker dere passiv konstruksjoner i engelsk?». Dette var imidlertid vanskelig for de engelsk-talende intervjuerne, da de intervjuede ville ha oppfattet slike spørsmål fra dem som «dumme», eller de ville tro det var lurespørsmål, ment å skulle avsløre deres uvitenhet, naivitet eller fordommer (Niedzielski og Preston 2000: 38). Jeg følte også at jeg hadde fortrinnet av å være «ikke-innfødt», slik at jeg for eksempel kunne spørre om *hvor* i Trondheim man snakker fintrønder, eller *hvem* som snakker det, uten at informantene så på dette som noe jeg burde vite like godt som dem. At jeg ikke selv har vokst opp i dette språkmiljøet, tror jeg også kan være en fordel i

analysearbeidet, da det er mindre sannsynlig at min egne introspektive forhåndsoppfatninger i samme grad «sniker seg inn» og influerer på analysen.

3.5.4 Materialet

Materialet jeg sitter igjen med etter intervjuene, består av 11 ulike lydopptak. Fem av disse er opptak gjort av intervjuene med pensjonistene, mens seks er opptak av intervjuer med studentene. Til sammen er dette opptak av 15 forskjellige personer. Opptakene har en varighet på mellom 7.5 og 29 minutter. Som nevnt ble varigheten på enkelte av intervjuene noe kortere enn ønskelig. Fordelen med et litt mindre materiale, som likevel inneholder mye informasjon om det forskeren undersøker, er selvsagt at man har tid til å høre og lese gjennom det desto mer nøye, også flere ganger. Mitt materiale inneholder samtaler basert på to minimalt forskjellige utkast til intervjuguiden min (Vedlegg 1 og 2).

3.5.5 Transkripsjon

I den transkripsjonen jeg har brukt som grunnlag for kategorisering og nærlesing, har jeg inkludert alt av pauser, feilsnakkelse, lyder, latter og osv., da måten ting blir sagt på og konteksten i samtalen, kan være viktig for forståelsen av hva informantene mener. Men slike ting vil ikke bli gjengitt i sitatene som er brukt i avhandlingen. I transkripsjonen har jeg valgt å gjengi visse aspekter ved talemålet til informantene på dialekt, samtidig som jeg til en viss grad har holdt meg til normalortografi. For noen ord og lyder i trønderdialekten, finnes ikke noen standardisert skriftmåte. For eksempel bli de palatale lydene gjengitt som «-tj» «-nj» osv. Vokalene er endret i ord hvor trøndersk uttale skiller seg fra lest bokmål, for eksempel i ord som «vældig» og «hjælp», men ikke i ord som «her» og «der», hvor leseuttalen vil være tilsvarende trøndersk uttale. Pauser mellom setninger markeres med punktum, og nøling eller tenkepauser markeres med tre punktum. Der informantene hermer etter andre, eller gir eksempler på måter å uttale ting på, brukes anførselstegn. IPA-tegn vil ikke bli brukt i sitatene, da det rent lydlige ved det som blir sagt ikke er i fokus, og bruk av IPA-tegn ville minsket leselettheten.

3.5.6 Analysemetode

Min analysemetode her er en kombinasjon av det Kvale (1997) kaller en meningskategoriserende og en meningsfortettende analyse. Den meningskategoriserende delen ble gjort først. Materialet ble transkribert, og deretter gjennomlest og kategorisert ved at jeg delte intervjuene inn i avsnitt etter innhold, og gav hvert avsnitt merkelapper. Dette ble gjort for å forsikre meg om at ikke viktige, hyppige og interessante temaer ble utelatt fordi jeg

på forhånd hadde bestemt meg for hva jeg hadde funnet. Det var også nyttig som en fremgangsmåte for å finne ut hvordan jeg skulle presentere materialet på en oversiktlig måte i selve masteravhandlingen. Kategoriseringen i en slik analysemetode kan gjøres på ulike måter, og materialet kan også kodes etter på forhånd bestemte kategorier, og det er mulighet for kvantifisering og statistisk fremstilling (Kvale, op.cit.: 129 ff.) For meg var det viktig å la materialet bestemme kategoriene, for deretter å sammenligne kategoriene fra alle intervjuene. Jeg hadde imidlertid på forhånd en tanke om at det meste ville la seg dele inn etter de overordnede forskningsspørsmålene mine, da intervjuene var rimelig strukturerte etter disse. Kategoriseringen gav meg nyttige underkategorier, som jeg også har valgt å bruke i presentasjonen av materialet.

Den meningsfortyttende analysen beskrives av Kvale som typisk for fenomenologiske studier. Den består av fem trinn. De tre første er *gjennomlesning* for å skaffe seg oversikt, å *bestemme innholdets naturlige meningsenheter*, og å *uttrykke tema for meningsenhetene*. Disse tre trinnene hadde jeg allerede gjennomført gjennom kategoriseringen. Deretter blir meningsenhetene, i mitt tilfelle de kategoriserte avsnittene, undersøkt i lys av forskningsspørsmålene. Og til slutt sammenfattes de viktigste punktene eller poengene i uttalelsene til deskriptive utsagn (ibid.:126 ff.). På denne måten har jeg sammenfattet mine informanternes uttalelser til korte, oppsummerende og sammenlignende presentasjoner av hver informantgruppe sine intervjuer.

4 Datamateriale og analyse

I dette kapitlet vil jeg gjøre rede for hvilke oppfatninger om fintrønder som kom frem i intervjuene. Fremstillingen her vil i stor grad være deskriptiv, da det interessante her er å vise hvordan informantene nærmet seg fenomenet. Men jeg vil også trekke inn teori, primært fra sosiolingvistisk forskning, underveis i analysen for å belyse det aktuelle datamaterialet. En del av teorien favner imidlertid flere deler av materialet, og det blir dermed kunstig å porsjonere den ut stykkevis. Et forsøk på å tolke materialet mitt i lys av et mer helhetlig teoretisk perspektiv vil derfor komme til slutt i dette kapitlet. Mitt mål her er ikke å forklare hvorfor informantene mine har de oppfatningene de har, eller å vurdere sannhetsverdien av dem. Teorien er ment å trekke linjer mellom det som kommer frem i mitt materiale og tidligere forskning, og vise hvordan denne er aktuell for å belyse og tolke det informantene mine sier.

4.1 Trondheim som språkmiljø

Her vil jeg først presentere hvordan informantene mine oppfattet Trondheim som språkmiljø, som en ramme for deres oppfatninger om fintrønder. I utgangspunktet ønsket jeg å stille informantene noen spørsmål om talemålet i Trondheim generelt, både for å få et inntrykk av deres språklige bevissthet og interesse for temaet. Dessuten var dette en inngangsport for å se om informantene selv tematiserte fintrønder. Etter hvert så jeg at dette også kunne være et interessant bakteppe for det det informantene legger i begrepet fintrønder. Det som viste seg var nemlig at jeg kunne finne forskjeller på hvordan de eldre skildret trondheimsmålet, og hvordan de yngre gjorde det.

4.1.1 Pensjonistene

For informantene er det ingen tvil om at trondheimsmålet skiller seg fra dialektene i områdene rundt. Likevel er det ingen som sier noe spesielt om hvordan den er annerledes, bortsett fra at man kan høre godt om noen kommer fra byen eller fra områder utenfor. I et tilfelle blir betegnelsen «bondsk» brukt på talemålet i de mer rurale områdene rundt byen.

Flere av pensjonistene gjør rede for de samme tingene når de blir spurt om hvilken variasjon det er å finne innenfor trondheimsmålet. De forteller om et språklandskap hvor det har vært mulig å skille talemålet til folk fra hverandre etter hvor i Trondheim by de er fra. Disse skillene i talemålet blir beskrevet som til tider nokså lokale variasjoner, for eksempel at det var forskjellige måter å snakke på på de ulike sidene av parkområdet i bydelen Ila. Man kunne altså høre forskjell på om folk kom fra den ene eller den andre plassen i Trondheim, og det var slik sett mange måter å snakke trondheimsmål på. Vi kan tenke oss at for disse pensjonistene er fintrønder én av flere mer eller mindre lokale varieteter innad i byen, og at de kanskje ikke skiller *kun* mellom fintrønder og «vanlig trønder». Det kan også tyde på at de har vært vant til at folk i byen snakker forskjellig avhengig av hvor de har vokst opp. Denne talemålsvariasjonen blir først og fremst beskrevet som et geografisk skille, men også noen sosiale variabler blir vagt nevnt. Det kan virke som om bydelene, i alle fall noen, har fått en slags sosial profil, og at dermed det lokale talemålsvariasjonene også forbindes med sosiale merkelapper for området.

II: (...) der va det penere strøk. Der va det bare forrætningsfolk itj sanjt, (KH: m-m) og der va det- snakka alle pent og (KH: m-m) ja, va litt penere. (KH: m-m) Nedi Mellomila og Øra va det arbeidsfolket mer, itj sanjt (KH: ja) sånn det vart mer sjargonga.

Dette er ikke overraskende, dersom vi kaster et blikk tilbake på byhistorien (se kap. 2.5.2), hvor det er tydelig at disse skillene var reelle for folk i samtida, og at de bygde på faktiske sosiale forhold og bomønstre.

At man kunne høre hvor i byen folk kom fra, oppleves av mine pensjonistinformanter som en variasjon som ikke eksisterer i dagens Trondheim.

KH: (...) koss høre- hørt dåkk forskjell på korr folk kom fra da?

I1: koss vi høre det no? Nei no høre vi itj det, for no har det blitt så utvannja derre der. (KH: ja) Det e itj så typisk lenger som det va før.

Dagens Trondheim fremstår kanskje som mindre heterogent, med tanke på variasjoner i selve trondheimsmålet. Noen av pensjonistene trekker fram at det har kommet til innflytelse fra nye land i byens språkmiljø, men dette er ikke noe fremtredende i deres beskrivelser av trondheimsmålet i dag. De virker i mindre grad opptatt av det utvidede språklige fellesskapet som har utviklet seg i byen de senere årene. De opplever en forskjell mellom yngre og eldre språkbrukere som kan tyde på at det har foregått en endring, men de fleste av dem sier lite eller ingenting om hvordan språklandskapet i Trondheim fremstår for dem i dag. Kanskje er ikke dette den viktigste referanserammen for dem i deres bruk, og oppfatning av språket.

4.1.2 Studentene

Også studentene mener at trondheimsmålet skiller seg klart fra dialektene i de omkringliggende områdene. Disse forskjellene beskriver flere som et skille etter hvor «bredt» eller «fint» man snakker.

KH: Sånn som du sjer det, har Trondheim by en egen egen dialekt? Som skille se ut fra områdanj rundt?

I: Ja definitivt. (KH: m-m)... Denj e jo litt penere, litt mer urbanisert uten tvil (KH: m-m) enn områdan rundt.

Den bredden av varieteter som pensjonistinformantene trekker fram blir ikke skildret blant studentinformantene, selv om noen nevner at de tror det fantes en større variasjon i trondheimsmålet før. De svarer også at de mener det er flere måter å snakke trondheimsmål på, men beskriver dette heller som en variasjon på skalaen fra «finere» til «breiere». Selv om også studentene har en formening om at variasjonen godt kan være geografisk bestemt, tror de bare i liten grad det er mulig å høre på folk hvor i Trondheim de kommer fra, spesielt blant yngre språkbrukere. Blant studentene oppfattes Trondheim altså som et mer homogent

språksamfunn hvor flesteparten snakker ganske likt. Denne oppfatningen finner også Hårstad blant sine unge trondheimsinformanter (2010, 2013: 75 ff.).

Studentinformantene deler stor sett en annen interessant oppfatning, nemlig at trondheimsmålet er i ferd med å endre seg, og det i retning et mer standardnært språk. Dette blir av flere beskrevet som en «forfining» av trondheimsmålet. Samtidig mener flere at de unge i dag kanskje beveger seg innen et smalere variasjonsspekter enn man gjorde i Trondheim før, og ikke snakker så forskjellig. Det kommer frem en oppfatning av at eldre mennesker både snakket «breiere» og «penere», og at det dermed er større variasjon innen den aldersgruppen enn hos yngre språkbrukere.

I: ja æ tru at folk kanskje bynnje å snakk litt mer likt æ. (KH: mmm) Sånn, en sånn blanding mellom dæm to litt mer ja, ikke så... Ka ska en si, blanding mellom den breie trøndersken og denj fintrøndersken

Det studentene legger mer vekt på enn de eldre informantene, er påvirkningen utenfra kan tenkes å gjøre med Trondheimsmålet. De reflekterer mer rundt den utvidede språklige homogeniteten i byen, og det blant andre Hårstad og Opsahl (2013: 26) kaller *språkmøter*. Pensjonistenes begrep om trondheimsmålet virker å være dannet på et lokalt nivå, mens studentene i større grad tar hensyn til de tendensene globaliseringen har brakt med seg. Her nevner de både media, andre dialekter, og andre språk. Disse påvirkningsfaktorene er også med å bidrar til en mer standardnær talemåte, mener de:

I: Studenta, og det e jo vældig my studenta (KH:m-m) og også internætt og media og alt det der og at vi (KH: ja itj sanjt) hele tia tar te oss (KH:m-m) nye ord og uttrykk og at det e med å påvirke trondheimsdialækta (KH:m-m) fordi at vi bli jo finar, vi bli jo itj nå breier

Disse beskrivelsene reflekterer det faktum at pensjonistene og studentene, som i gjennomsnitt skiller seg fra hverandre i alder med ca. 50 år, har vokst opp under helt ulike sosiale kår innad i byen Trondheim. Samfunnsendringene har påvirket språket i byen, og også måten folk ser på talemålet på. Nettopp på grunn av slike omstendigheter mener jeg det er interessant å se på hvordan språkoppfatningene til eldre og yngre deltakere i dette språksamfunnet skiller seg fra hverandre. Hvordan plasserer de varieteten fintrønder inn i den språklige helheten som utgjør trondheimsmålet?

4.2 Språkoppfatninger om fintrønder

Jeg vil presentere datamaterialet mitt sortert etter kategoriene jeg kom frem til i analysen av materialet. Spørsmålene som ble stilt informantene, var ment å få frem deres oppfatninger om

hva fintrønder er, hvem som snakker det, hvor det snakkes, og hvorfor. Etter analysen min, så jeg at noen oppfatninger gikk igjen i mange av intervjuene, og disse får dermed hovedfokus i denne fremstillingen. Alt som ble sagt, vil ikke bli gjort rede for. Jeg gir en felles beskrivelse av hva som kom fram innen hver informantgruppe, og leseren må derfor ta høyde for at det blir gjort generaliseringer. Som naturlig er, var det ikke fullt samsvar mellom alle informantene i hver gruppe, men jeg vil her stort sett beskrive tendensene. Presentasjonen vil basere seg på et skille mellom pensjonistene og studentene, som vil gjøres eksplisitt i de kategoriene hvor dette er aktuelt.

4.2.1 Tematisering og bevissthet

Informantgruppene mine skiller seg fra hverandre når det kommer til når og hvordan begrepet «fintrønder» blir introdusert i samtalene. Hos de eldre informantene er det stort sett de selv som nevner begrepet, med unntak av ett intervju. I det intervjuet hvor jeg er den som bruker begrepet først, kommer det som følge av at informantene diskuterte en måte å snakke trondheimer på som jeg mente samsvarte med det som var blitt sagt av andre informanter om fintrønder. Det blir da bekreftet at informantene kjenner til begrepet. Ellers blir begrepet introdusert av pensjonistinformantene, og gjerne tidlig i samtalen når det blir snakk om variasjon innen trondheimsmålet.

I intervjuene med studentene er det uten unntak intervjuer som først bruker begrepet. Det blir da introdusert et stykke ut i samtalen, på et tidspunkt hvor jeg mente det var lite sannsynlig at de selv ville bruke begrepet. Det viser seg likevel i de fleste intervjuene at informantene mener de allerede har snakket om fintrønder, men bare ikke brukt begrepet:

KH: (...) Har du når forhold te denj varieteten?

I: ja det bli jo litt mer *det som æ har tænkt på* med denj dær «vann» og «kan» og «melk» og (KH: ja) litt mer bokmålsnære (KH: mmm) varianten av trøndersk da (min utheving)

Informanten har allerede gitt de samme språklige eksemplene tidligere, da det var snakk om en «finere» måte å snakke Trondheimsmål på. Det er flere av intervjuene hvor jeg som intervjuer aner at informanten prater om det som vedkommende trolig mener er fintrønder, uten at begrepet blir brukt eksplisitt. To av informantene omtaler det som «singsakertrøndersk» og «den der stereotypiske singsakergreia» før jeg bruker «fintrønder», og samtlige snakker om en «finere» eller «penere» måte å snakke trondheimsmål på. Ut i fra materialet virker det som studentinformantene har klare formeninger om hva de mener ligger i begrepet, og er bevisste på det, selv om de bruker andre ord når de snakker om det.

4.2.2 Posisjonering av seg selv

4.2.2.1 Pensjonistene

Av Pensjonistinformantene er det to stykker som posisjonerer seg selv innen et «vi», altså identifiserer seg som fintrøndere.

KH: så dåkk... Dæ virke som at sjøl om dåkk ikke snakke kanskje denj, lissom denj peneste varianten mæ «jeg og meg og deg» og der, så identifisere dåkk dåkk egentlig litt som fintrøndera dåkk da?

I2 og I1: ja, ja

KH: dåkk gjør dæ?

I1: ja

I2: ja vi gjør det

Det interessante er at for dem er ikke det å være fintrønder nødvendigvis avhengig av en viss måte å snakke på. Det virker mer som om disse informantene oppfatter det å være fintrønder som en identitet, en slags type trondheimer. Denne fintrønderidentiteten blir koblet sammen med oppvekstområde, og sosiale og økonomiske kår. Også fremtoningen til en fintrønder blir beskrevet veldig positivt: «Høyreist og med hodet hæva høyt. Hodet høyt hæva, skuldran ned. Der har vi en fintrønder». Dette reflekterer det tette båndet mellom identitet og språk, og at det kan virke kunstig å opprette et skille mellom *en fintrønder* og varieteten fintrønder. Dette vil jeg komme tilbake til senere i analysen. Foruten de informantene som identifiserte seg som fintrøndere, er det også liten villighet til å gi noen kjennetegn på hvilken type person en fintrønder er. «Du sjer itj det på dæm nei, hvis det e det du lure på», som en informant sier.

4.2.2.2 Studentene

Det som for meg var overraskende og veldig interessant, var at flere av studentinformantene mener at de selv snakker fintrønder. De posisjonerer altså seg selv som brukere av denne varieteten.

KH: Har du nå forhold te denj varieteten som ofte kalles for fintrønder?

I: ja. (KH: ja) Det e væl mæ. Eller det spørs jo om du mene den farmortrøndersken, sånn «jei» og «mei» og «dei»?

KH: ja nei, asså ka æ det du tenke på når når du høre ordet?

I: nei æ tænke på-, da tænke æ på mæ (KH: ja) når æ høre fintrøndersk. (KH: mmm) Sånn atte når du sir «ikke» og «ser» og... «Hvorfor» kan æ si, hv-ord istedenfor kv.

Flere sier også at deres vennegjeng generelt bruker en slags fintrønder. Også de som ikke mener de selv snakker «pent», brukte unge folk de kjente som eksempler på folk som snakker fintrønder. Samtidig svarer samtlige av dem at dette er en varietet de forbinder med eldre

mennesker. Dette kan virke noe motstridende, og det kan se ut som studentene ikke har noen klar formening om hva begrepet inneholder. Det som derimot kommer frem når jeg forsøker å få forståelse for hva de mener, er at for dem er fintrønder et videre begrep enn det virket som hos pensjonistinformantene.

KH: (..) fintrønder, det æ et begrep som for de dekke liksom alt trondheimsmål som æ litt penar på en måte?

I: ja, det gjør det

KH: m-m, så dæ æ en ganske bred kategori da egentlig?

I: ja æ syns det. (KH: ja) Det e itj bare en sånn singsakergreie nei (KH: nei) egentli ikke. Ja for æ syns denj lissom dække denj måten æ snakke på (KH: mhm) og denj der overdrevne østlands- (KH: m-m) rare blandinga som (KH:m-m) det blir for ænkelte

Innenfor begrepet fintrønder eksisterer det altså for dem flere måter å snakke på. Det er for det første en betegnelse på en «farmortrøndersk», som er det man kanskje kan kalle de eldre sin måte å snakke normalisert på. Det er nok trolig også denne som refereres til som «en sånn singsakergreie». Men den favner også den måten mange yngre selv mener de snakker, altså en slags «ny fintrønder». Disse er dermed begge fintrønder, men det betyr ikke at de er en og samme varietet. Som vi ser av det første sitatet, så spør informanten om jeg mener fintrønder, i betydningen slik informantene snakker, eller om jeg refererer til «den farmortrøndersken».

4.2.3 Aldersskiller

Alder har ofte vært en sosiale variabel brukt i sosiolingvistisk forskning. Dette baserer seg på en antakelse om at yngre og eldre språkbruker ofte bruker språket forskjellig. Hos informantene mine finner vi både en generell oppfatning av at eldre og yngre snakker forskjellig, og en oppfatning av at bruken av fintrønder også er forbundet med aldersskiller. Samtidig er det, som vist ovenfor, trolig snakk om to ulike fintrøndere – én for de yngre og én for de eldre.

4.2.3.1 Pensjonistene

Når det er snakk om Trondheimsålet generelt, mener pensjonistene at det finnes forskjeller på hvordan eldre og yngre snakker. Det blir sagt at ungdommene snakker fortere, bruker mer «slæng», sjargonger, flere engelske ord, og banner mer. Når det er snakk om varietetene fintrønder, nevnes ungdommene lite, men på spørsmål om fintrønderen fremdeles finnes i dag, svarer to av informantene slik:

KH: ja ehm denj der fintrøndern finnjsn denj da?

I1: ja, hos en del eldre folk så finnjsn ja

I2: ja (KH: ja) denj gjør det

KH: men dæ æ kanskje nå generasjonanj da, at dæm yngre ikke bruke denj så my eller?

I2: nei æ tru ikke yngre snakke sånn fintrønder sånn som Flettfrid neeei... (KH: nei men du-) det har æ ikke opplevd nei

Om yngre folk kan tenkes å snakke en annen fintrønder, blir ikke utdypet videre av pensjonistene. Det som påpekes er at den fintrønderen som eldre bruker, ikke er i bruk blant yngre mennesker i dag.

4.2.3.2 *Studentene*

På spørsmål om hvem de mente snakker fintrønder, er alle studentinformantene enige om at de forbinder denne varietetten med eldre mennesker. Noen av dem trekker frem eldre folk de kjenner, eller har møtt som snakket det de mener er fintrønder, mens andre baserer dette aldersskillet på en generell oppfatning de har:

I: ja for no veit æ jo egentli ikke om det va sånn at-, det e sånn at alle over søtti prate (ler) sånn, æ trur egentli ikke det. (KH: nei) Så nei, æ veit ikke helt... kordan æ ska...

KH: men denj penar denj æ kanskje mer brukt blanjt eldre da mene du?

I: ja. (KH:m-m) I hvert fall har æ den oppfatninga

Som vi skal se videre i analysen, virker det som om hvem som snakker fintrønder kobles sammen med andre forhold, som hvor de bor, hvilken sosial posisjon de har osv. Det at alder så tydelig bemerkes av begge informantgruppene kan kanskje tolkes på to måter. Den ene er at fintrønder, som det har blitt påpekt av språkforskere tidligere, er en varietet som har mistet sin status og er på vei ut av det språklige landskapet. Dermed blir oppfatningen blant folk at «siste rest» av fintrønderen å finne blant de eldre som en slags levning fra fortiden. Det kan også tolkes som at det først og fremst er eldre som kobles til en slags tidligere samfunnsinndeling, hvor det å snakke fintrønder var forbundet med sosiale og økonomiske privilegier. Det at språklige varieteter ikke har den samme betydningen i dag, betyr ikke at de ikke eksisterer lenger, men det kan være at «de nye brukerne» ikke blir assosiert med begrepet, fordi de ikke blir assosiert med resten av det begrepsinnholdet som fintrønder har fått, utenom det rent språklige. På den måten kan det tenkes at en eldre person som snakker fintrønder, for mange *er* en fintrønder, mens en yngre bruker av en lignende varietet, ikke blir assosiert med begrepet i samme grad.

4.2.4 Språklige eksempler og karakteristikk

4.2.4.1 Pensjonistene

Når det gjelder språklige eksempler og karakteristikk, merket jeg fort at det var vanskelig å få informantene til å gi konkrete språklige eksempler, for eksempel ved å herme, eller si noe generelt om hvordan fintrønder høres ut. Dette er et kjent problem innen folkelingvistikken i følge Niedzielski og Preston (2000). De mener imidlertid at dette ikke nødvendigvis betyr at de spurte ikke har noen oppfatning av hvordan det høres ut, eller at de ikke er i stand til å «peke ut» varieteten hvis de hører den. (op.cit. 23 f.). Hos mine informanter er det tydelig at de vet hva fintrønder er, selv om det ikke blir gitt så nøye beskrivelser. Blant pensjonistene ble noen få konkrete eksempler gitt:

I1: (...) øst der e det mer som æ så i ste «æ mæ og dæ». (I2: ja) (KH: m-m) Mens på væst (...) der e det mer «mei og dei» (KH: ja) ”jei” (I2: ja) ja. Så der e det denj forskjælln der.

Ellers ble noen mer vage karakteristikk gitt, som at « (...) du hørre det på tonefallet da, at hanj snakke litt anjsless da». I tillegg ble det trukket linjer til det normaliserte talemålet. For eksempel ble det sagt av en informant at «(...) det går væl på at dæm snakke nærmest riksmål».

4.2.4.2 Studentene

Studentene er mer konkrete med hvilke språklige trekk de oppfatter som tilhørende varieteten fintrønder.

I: dæm tar kanskje enda litt mer østnorsk inn da for dæm kanj fort finn på å si «jei» eller vældi my «ikke»

I: (...) ja ikke like stor grad av palatalisering (KH: m-m) og øh baktrykk, liksom om man si baNAN ikke BANan (KH: m-m) og... ja kanskje, sånn for eksæmpel istedenfor å si «meir» så si man «mer» (KH: m-m) at det e monoftongering eller, ja...

Mange av informantene nevner at mangel på palatalisering er et trekk som er typisk for fintrøndere. Dette er et av trekkene som Hårstad påpeker at har blitt svekket blant ungdommer i Trondheim (2013: 55 f.). Det at studentene gir såpass konkrete (og akademiske) beskrivelser kan nok sees i sammenheng med at flere av dem tar språklige emner gjennom studiet sitt.

Av språklige trekk som ble forbundet med fintrønder, var det en ting som studentene pekte ut til å skille hvordan eldre og yngre fintrøndere snakket. Dette var de personlige pronomenene, som for eldre fintrøndere ble sagt å være «jei», «mei» og «dei», mens disse variantene mente studentene at ikke ble brukt blant yngre som snakker fintrønder.

Disse normaliserte variantene av de personlige pronomenene ble altså forbundet kun med eldre språkbrukere. Dette er enda en indikasjon på at «den nye fintrønderen» ikke kan sies å være helt lik den «gamle». En av informantene omtaler fintrønder hvor de normaliserte personlige pronomenene blir brukt som «ekstrem fintrønder». Dersom vi ser på listen over trekk som Fintoft og Mjaavatn (1980) undersøkte (jf. Kap. 2.4), blir mange av disse nevnt av informantene. De fleste trekkene blir forbundet med all fintrønder, spesielt mangel på palatalisering og bruk av «ikke» og hv- i stedet for k- i spørreord.

4.2.4.3 *Fin trønder?*

KH: ka vil si at fintrønder æ da i forhold te sånn som du snakke for eksempel?

I: ja det-, dæm snakke *penere* (min utheving)

Alle informantene bruker enten fint/finere eller pent/penere til å beskrive hva fintrønder er. Selv om disse ordene i utgangspunktet er positivt vurderende, er det grunn til å tro at de ikke nødvendigvis har et slikt innhold i denne sammenheng. Beskrivelsen av at noe er fint i språklig sammenheng, kan også knyttes til dimensjonen fint – bredt, hvor «fint» tilsvarer en mer normalisert og gjerne urban varietet, mens «bredt» helst blir brukt om rurale dialekter (Hårstad og Opsahl: 72). Denne dimensjonen blir også omtalt av flere av de unge trondheimsinformantene i Hårstad sitt doktorgradsarbeid. Han påpeker imidlertid at fint – bredt dimensjonen også opptrer som en parallell til dimensjonen stygt – pent, og at «finhet» både er en estetisk vurdering, og en vurdering av formalitet og korrekthet (op. cit.: 73). Dette med korrekthet og estetikk kommer til syne hos studentene når de snakker om trondheimsmålet generelt (jf. Kap. 4.1), men er mindre synlig når det er snakk om fintrønder.

Slik Peter Garrett argumenterer for at ordet «posh» like gjerne kunne (og kanskje heller burde) blitt plassert i kategorien «affective negative» i en holdningsundersøkelse utført av han og kolleger, fra 2005 (muntlig etter Peter Garrett på SONE- konferansen i Oslo 2014), mener jeg dette også kan stemme for noen av informantene i mitt materiale. De som ikke plasserer seg selv innenfor gruppen som snakker «finere», ser ikke nødvendigvis på det som noe positivt å snakke en mer normalisert varietet. Dette kan tvert imot bli oppfattet som en form for «knot» (dette vil jeg komme tilbake til). Mens de som snakker om seg selv og bruker ordet finere trolig legger et positivt innhold i ordet.

4.2.5 *Geografisk plassering*

Varieteten fintrønder har både i tidligere lingvistisk litteratur (jf. Kap 2.3 og 2.4) og gjennom stereotypiene, blitt sagt å primært tilhøre spesifikke geografiske områder i Trondheim. Først

og fremst er det bydelen Singsaker som har blitt forbundet med fintrønder. Hos informantene mine blir denne oppfatningen av fintrønderens geografisk tilhørighet i stor grad gjengitt.

4.2.5.1 Pensjonistene

I alle intervjuene med pensjonistene blir Singsaker navngitt når det blir spørsmål om å plassere fintrønder geografisk i Trondheim. I tillegg oppretter noen av informantene et språkskille mellom øst- og vestsiden av byen.

I1: øst te væst ja. (I2) ja) Øst, der e det mer som æ sa i ste, «æ mæ og dæ». (I2: ja) (KH: m-m) Men på væst (...), der e det mer «mei og dei og jei». (KH: ja) (I2: ja) Ja, så der e det denj forskjælln der. (Kh: ja, m-m) Og så på Singsaker da, der længer opp da, der e det jo penere, å snakke enjda penere

Som vi ser oppfattes vest som finere enn øst, men likevel er Singsaker, lokalisert på sør – østsida av byen, som blir regnet som det stedet hvor man snakker aller «penest». Dette skillet mellom øst og vest blir til en viss grad bekreftet av andre informanter, men også avkreftet av en informant, som sier direkte at et slikt skille ikke finnes i Trondheim, slik det for eksempel gjør i Oslo. Denne informantene er også skeptisk til å tillegge området Singsaker noen posisjon som fintrønderens primære brukssted:

I: Neei dæm si Øve Singsaker og og sånt da. (KH: m-m) Nei det e itj nå sånt. Det bor allj slags folk oppå Singsaker og.

Måten det blir sagt på, gir inntrykk av at informantene kjenner til, og gjengir en del av stereotypien, men at den gjennom erfaring har blitt avkreftet. Dette skyldes en formening om at «all slags folk» bor på Singsaker, og gjenspeiler en oppfatningen av at det ikke er området Singsaker i seg selv, men «typen» mennesker som bor der, som har gitt bydelene den sosiale profilen som finstrøk.

4.2.5.2 Studentene

I: (...) mer ei sånn fin gruppe som, (KH: mmm ja) kanskje dæm bor på Singsaker, æ veit itj æ (KH: mmm) nei. Æ har bare alltid forbunje dæm som bor der med sånn, litt (KH: ja) fintrøndersk.

KH: Tenke du på nå spesielt område i byen når...

I: ja det e jo Singsaker da. (KH: ja, singsaker ja) Singsakertrøndersk, (KH: mmm) ganske anerkjent..

KH: ja dæ sa du jo i sta (I:mmm) så singsakertrøndersk og fintrøndersk æ på en måte (I: ja) omtrent dæ samme?

I: ja

Også i alle studentintervjuene blir området Singsaker navngitt i forbindelse med en «finere» varietet av Trondheimsålet. Som vi ser har til og med fintrønder fått en annen betegnelse etter navnet på området, «singsakertrøndersk». Flere av studentene gir inntrykk av at dette med Singsaker er noe de har hørt, eller noe de forbinder med fintrønder «av en eller annen grunn». Dette tyder på at de har en oppfatning om denne forbindelsen fordi den eksisterer som en del av den stereotypiske oppfatningen om fintrønder: «(...) Æ har jo læst om at det på en måte va status før å si 'jei', og sånn Øvre Singsaker». Dette reflekterer flere av studentene over, og gir uttrykk for at de er klar over stereotypien: «(...)det bli jo litt sånn der den stereotypiske singsakergreia, den æ tænke på da». Men noen gir også eksempler på folk de kjenner eller vet om, fra nettopp Singsaker, som de mener snakker fintrønder:

I: jaa.. Det e en som handle te mæ som e vokst opp på Øvre Singsaker, (KH: ja) så hanj snakke- hanj si te og med «jei».

I: (...) hu kjæm fra Singsaker (KH: ja) ja, og der snakke dæm litt pener, (KH:m-m) og hu har næstn snakka vældig likt bokmål da, på mange ord. (KH: åja) Fordi atte det e jo litt finere på Singsaker, så hu har vældig my peener dialækt.

I tillegg til Singsaker, nevnes også Byåsen av flere av studentene som et område hvor det snakkes fintrønder. Dette blir ikke nevnt av noen av de eldre informantene. Det er interessant hvis vi kaster et blikk på byhistorien, og tidligere lingvistiske beskrivelser, hvor Byåsen i utgangspunktet ikke beskrives som noe «finstrøk», på linje med Singsaker, Berg og Tyholt. Muligens har dette boligområdet endret sin status de siste årene.

4.2.5.3 Stedet

Som vi ser reflektert i flere av sitatene over, er det ikke selve geografien til stedet som gjør at det forbindes med fintrønder. Det som gjør at de forbindes med fintrønder, er at de har fått en sosial profil, og blir sett på som «finstrøk». Stedet blir knyttet til økonomiske forhold, klassetilhørighet, sosial status og andre kulturelle og sosiale kjennetegn som har blitt tillagt stedet som en konsekvens av at området har vært regnet som tilholdssted for en spesiell gruppe mennesker.

I1: (...) der va det penere strøk. Der va det bare forrætningsfolk itj sanjt, (KH: m-m) og der va det- snakka alle pent og (KH: m-m) ja, va litt penere. (...) Så det e kor du bor hænn i (I2: ja) strøket.

I: for eksempel, æ ha nævnt byåsen vældi mange ganga da men, der bodd det jo vældig mange fine familia før, mange fine hus

KH: sånn rikmannjsområde?

I: ja det ha jo vært det (KH: mmm) så æ tru kanskje at det har muligens påvirka dæm som bor der

Å se stedet som en kulturell konstruksjon handler nettopp om at et stedet ikke bare er en geografisk størrelse, men også en mental størrelse hos folk, som tillegges et kulturelt og sosialt innhold. Mæhlum (1999) skriver om hvordan dialekter konnoterer både et geografisk og et sosialt innhold, nettopp fordi stedet dialekten forbindes med, er mer enn bare en geografisk størrelse:

For i tillegg til at stedet eksisterer som en fysisk-materiell realitet, danner også dette stedet rammen omkring et bestemt sosiokulturelt fellesskap. Og dermed vil stedet normalt representere en totalitet i folks bevissthet – der det framstår både som fysisk territorium og sosialt rom. (Mæhlum 1999: 17)

En annen måte dette har blitt beskrevet på, er som et skille mellom space (rom) og place (sted). Det har vært litt sprikende definisjoner på hvilket av de to begrepene som betegner hva, men skillet mellom dem går ut på at det ene begrepet omfatter stedets geografiske innhold, mens det andre begrepet omfatter stedets sosiale innhold, altså slik mennesker har konstruert stedet gjennom å tillegge det sosialt innhold, og slik de oppfatter det (Monka 2013: 33 f.).

Disse sosiokulturelle konnotasjonene som de bestemte stedene fremkaller hos folk i Trondheim, må sees i lys av den faktiske sosiale historien til disse stedene. Som vist i kap. 2.5.2, var områder som Singsaker, Berg og deler av Ila faktisk attraktive bostedsområder for økonomisk og sosialt velstilte mennesker fra omtrent midten av 1900-tallet og utover. Disse gruppene var trolig med på å fylle de bestemte stedene med sosiokulturelt innhold, og deres sosiale posisjon ble nok signalisert utad, blant annet via språket. Mæhlum (1999: 16) skriver at det stedlige inneholder en tidsdimensjon, som gjør at stedet representerer en form for kontinuitet, «[...] en erfaringsramme og referanseramme som vi deler med fortida». Slik blir stedet en forbindelse mellom fortid og nåtid, og en videreformidler av tradisjon. Så selv om disse sosiale forholdene, i alle fall til en viss grad, har endret seg i dag, er det fortsatt slik at visse områder i byen *forbindes* med det samme sosiokulturelle innholdet, og dermed også de tingene som uttrykker dem, blant annet språket. Her ser vi en forbindelse med fortida, som videreføres gjennom stedet. Men som påpekt ovenfor, er det de eldre brukerne av fintrønder, og deres talemål, som først og fremst kobles til bestemte steder. En yngre bruker av fintrønder oppfattes ikke å ha samme tilknytning, i alle fall ikke i samme grad.

4.2.6 Miljø, gruppe og status

Som vi har sett, knyttes fintrønder til steder, og disse har blitt tillagt et visst sosiokulturelt innhold. Dette innholdet forbindes med de gruppene av mennesker som hører til på stedet. Vi skal se at det å snakke fintrønder blir forbundet med sosialt miljø og tilhørighet til grupper, så vel som tilhørighet til stedet. I følge den sosiale identitetsteorien, er vår sosiale identitet, altså den vi signaliserer, og oppfattes, å være blant andre mennesker, fundert i vår bevissthet om vår tilhørighet til en eller flere grupper (Joseph 2009: 13). Å identifisere seg som medlem av en gruppe handler altså ikke bare om å føle tilhørighet til andre mennesker, men også om å sende sosiale signaler til omverdenen. Dette kan vi gjøre blant annet gjennom språket. Behovet for å signalisere gruppetilhørighet, og slik identifisere oss selv ovenfor andre, kan til og med sees som grunnen til at mennesker snakker på forskjellige måter (ibid.: 10).

På samme måte som vi plasserer oss selv i grupper, ser vi også på andre som medlemmer av forskjellige grupper. Vi sorterer dem rundt oss etter hvilke sosiale egenskaper vi tillegger dem. Plasseringen i grupper skaper en aksentuerte effekt, hvor egenskaper som skiller grupper fra hverandre overdrives, mens skilnader mellom individer innad i gruppa underdrives (Abrams og Hogg 1990: 2 f.). Dette kan skape stereotype oppfatninger om bestemte grupper, gjennom at alle medlemmene i gruppa blir tillagt visse egenskaper. Dersom en blir plassert i gruppen «fintrønder» kan en for eksempel bli tillagt egenskaper som rikhet, snobbethet, tilhørighet til Singsaker, høyrepolitiske holdninger, osv. Kategoriseringen av andre skjer som regel med referanse til hvordan vi oppfatter oss selv, altså om noen er lik eller ulik oss selv. Slik ser vi andre som enten en del av en in-gruppe, den vi selv tilhører, eller en ut-gruppe, som står i kontrast til vår egen (ibid.).

De forskjellige gruppene plasseres også i et slags samfunnshierarki, hvor noen har en høyere status enn andre, fordi de blir oppfattet å inneha egenskaper som er sosialt ettertraktete (ibid.: 4). Å signalisere tilhørighet til en gruppe man oppfatter som høyt plassert i statushierarkiet, vil slik kunne gi individet en følelse av at en selv innehar høy status. En måte å signalisere slik tilhørighet på, er som sagt gjennom språket.

4.2.6.1 Pensjonistene

Hos pensjonistene er det flere som nevner oppvekstmiljø, og sosial omgangskrets som begrunnelse for hvorfor noen snakker fintrønder. De knytter varieteten både til familietilhørighet, og til miljøer hvor dette er anerkjent som normen. Samtidig påpekes også forhold som økonomi og bostandard som en del av disse miljøene.

I2: det kjæm an på familien du ha vokse opp i eller (I1: ja) ka æ ska si. (Kh: ja) Og fam- det omganget familien din har og, (KH: ja) og kordan du har arbeid dæ sjøl innj i miljøet

I: (...) der e det nå så my ærværdig fine hus og der. (KH: ja) ja. Det e væl sånne som e vælstående ha vorri antakelig, vælstående folk

KH: som snakke litt mer fintrønder?

I: ja. God råd med det som e

I3: ja det va dæm som kom fra såkalt møblerte hjem det vettu (I1: ja-a) (Kh: ja)

I1: ja dæm gjor det. Det va fint

Som vist i forrige delkapittel oppfatter informantene noen steder i byen som mer knyttet til et slikt miljø, hvor den språklige normen var fintrønder:

I1: typiske va jo i nærheten- ja det va jo egentlig, du kanj jo egentlig gå fra Bergskolen og nedover (KH: m-m) så kjæm du helt ned (I2: ja) te, ned te Singsakerbakken, så va det jo- da va det jo sånn sosialt vældig flott strøk å bo i, og da snakka dæm jo fint da. (KH: ja okei) (I2: ja) Dæm ble jo pålagt å snakk fint.

Så det å komme fra et sted hvor beboerne regner seg som en «penere» gruppe, på grunn av for eksempel yrkestitler osv., blir en *grunn* til å snakke på en viss måte. Oppfatningen om at man «ble pålagt» å snakke fint, kan vise både til en forventning fra gruppa, eller miljøet, om å opprettholde talemålsnormen, og til familiære «påbud» fra foreldre til barn.

Fintrønder kobles til noe «penere», noe sosialt verdifullt, og kan på mange måter sees på som en kobling til status. Men det å snakke fintrønder for å signalisere status i seg selv, nevnes ikke blant pensjonistinformantene. Noen av dem går imidlertid villig med på betegnelsen, når den nevnes av intervjuer i forbindelse med det å ha vokst opp en plass, hvor miljøet og normene tilsa at man skulle snakke fintrønder:

I1: Va oppvokse i et penere strøk hu da (KH: ja)

I2: og det va jo vældig sånn pertentlig oppå der da (I1: ja) ja

KH: ja så dæ va liksom mæst status å snakk-

I1: ja status (I2: ja)

KH: ja, m-m, å snakk vældig pent?

I2: m-m, ja

4.2.6.2 Studentene

Flere av studentene hadde en oppfatning av at hos de eldre spiller det sosiale miljøet en rolle, både i form av familietilhørighet, og ting som hvorvidt man hadde studert, eller frekventerte et miljø hvor det var forventet å snakke «finere». I tillegg ble det av noen også bemerket at

klaseskiller kunne være en grunn til at folk snakket på ulike måter tidligere, men at dette skillet ikke var aktuelt for valget av talemålsvarietet blant unge i dag.

KH: du ha jo vært litt inne på dæ mæ at kanskje dæm eldre snakke litt mer utpræga på nånj vis...

I: ja, vise mer korr dæm e fra i talemålet kanskje ja, (KH: m-m) eller litt sånn kanskje litt klasse og rætt og slætt, va kanskje mer synlig før når dæm va yngre. (KH:m-m) Æ tænke hvilken klasse manj va, arbeiderklassen eller litt sånn (KH:m-m) lægre opp ja.

I: mmm... sånn som æ har hørt de så vil æ jo-, så høres de jo sånn ut at (KH: m-m) hvis du va bonde så snakka du vældi brettj, og hvis du va rik så snakka du pent. (KH: mmm) At det liksom hadd vældi my me sosial klasse å gjør. (KH: mmm) Mens no virke litt som det e bare koss du føle for å prat egentlig (...).

Dette siste sitatet viser også en oppfatning flere av studentene har, om at for yngre brukere av fintrønder blir ikke tilhørighet til en viss samfunnsgruppe eller familie nevnt som grunn til å snakke fintrønder. Dette blir i flere av intervjuene satt i sammenheng med endrede samfunnsforhold, et «før-i-tiden-mot-nå»-perspektiv. Det virker også som om det er de eldre brukerne av fintrønder som kobles til sosiale gruppemarkører som yrkestitler, boforhold, økonomi osv. De yngre brukerne av fintrønder blir ikke nevnt å verken bo på en spesiell måte, skille seg ut sosialt, eller være økonomisk velstående. Dette kan igjen tyde på at eldre fintrønderne blir oppfattet som en egen gruppe, hvor disse tingene binder dem sammen, mens de yngre fintrønderne ikke hører til der.

Men gruppetilhørighet blir oppfattet som viktig også for yngre brukere av fintrønder. Dette blir trukket fram som enten bevisst eller ubevisst tilpassing av språkbruken ut ifra ønsket om å passe inn i et nytt miljø, enten det var en ny vennegjeng, eller mennesker på et nytt sted.

I: (...) æ trur at det har my å si, og hvertfall no med videregående (KH: m-m) så tru æ at my av språkbruken endre sæ på videregående, (KH: ja) for da skal vi bli voksen også ska vi pass innj også ska vi kom innj i dæm riktige gjængan.

Også påvirkning fra foreldre ble nevnt som en grunn til at de unge snakket «pent», men det som først og fremst ble nevnt i denne forbindelse var foreldre som enten hadde jobber i utlandet, eller utenbys, eller som snakket en annen dialekt eller et annet språk. Ingen av studentene sa noe om at unge fintrønderne kunne tenkes å bruke denne talemålsvarietet som et resultat av tilhørighet til et sosialt «fint» oppvekstmiljø, slik de så for seg hos de eldre fintrønderne.

Flere av studentene har som oppfatning at eldre brukere av fintrønder legger mer prestisje i denne varieteten, og at det er forbundet med *status* å snakke fintrønder blant dem.

I: nei æ trur det må væl ha sånn som va sosialt akseptert da for (KH: ja) førti år sia.

KH: m-m, så det har nå mæ sånn, (I: njaa æ veit itj) sånn koss manj vi framstå?

I: jaaa (KH:ja). Veit itj om dæm skull ha nå annja grunnj te å gjør det

I: (...) æ føle det at det e ganske viktig for eldre folk og, (KH: m-m) koss dæm snakke. (KH: ja) Fordi at der-, dæm hæng litt mer igjæn i denj, (KH: m-m) denj status og sånn der.

Det kommer frem at de også her skiller mellom det yngre språkbrukere gjør med språket sitt, og det eldre gjør. Eldre sin bruk av fintrønder oppfattes som en statusmarkering, og samtidig oppfattes ikke yngre språkbrukere som så opptatt av slik signalisering. For yngre språkbrukere oppfattes det mer som en konsekvens av påvirkning, og mer «ubevisste» prosesser, enn et ønske om å signalisere noe bestemt.

I: æ tru manj e påvirka æ. Vært vant te å si det. (KH: ja) Æ veit itj om det e så viktig for ungdommen og folk længer å liksom skill sæ ut sånn med språket (KH: nei) for å framstå som at dæm kjæm fra (KH: nei) en mer vælstående familie eller... (Kh: nei) Nei æ veit itj om det e så viktig (KH: nei) nei

KH: men kanj du tenk de at dæ væ dæ før?

I: ja

Flere av studentene opplever også at det å snakke «penere» blant ungdom i dag ikke sender de samme signalene, og ikke nødvendigvis oppfattes positivt, eller som et tegn på status.

I: det bli jo ikke sjedd opp te (KH: nei) længer på en måte å snakk sånn. (KH: nei) Det e sånn, hvis-, når du snakke det så bli jo folk overraska (KH: m-m)

KH: så dæm bli litt sånn ”æ ikke du fra Trondheim?”

I: ja (KH: ja) faktisk ja det e folk som ha vært usikker på det da (KH: ja) m-m

KH: akkurat.. mens før va dæ .. ikke sånn trur du? Asså da va dæ mer sjett opp te da?

I: Ja æ trur det va litt sånn status. (KH: m-m) Kanskje.

4.2.7 Er fintrønderen ekte?

Under denne kategorien vil jeg skildre det som ble sagt av informantene mine som gir uttrykk for om de ser på fintrønder som ekte. Denne kategorien har flere dimensjoner. For det første: Er fintrønder en egen varietet, på lik linje med dialekter, eller er denne måten å snakke på et forsøk på å snakke en annen varietet (les: østnorsk/ standardtalemål)? For det andre: Hvordan skal man snakke når man kommer fra Trondheim? Er det naturlig for en ekte trønder å snakke fintrønder? Og for det tredje: Kan fintrønder være ens «naturlige talemål», eller er det noe man legger seg til bevisst? Og finnes det i så fall et skille mellom dem som «faktisk» og

opprinnelig er fintrøndere og dem som tar til seg varieteten av ulike grunner? Dette spørsmålet om ekthet har altså så mange dimensjoner at jeg har valgt å la den bli en egen kategori. Samtidig henger alle disse spørsmålene komplekst sammen, og må sees i sammenheng med begrepene identitet og autenticitet.

4.2.7.1 Medfødt eller påtatt?

Hva vi signaliserer om oss selv til andre mennesker kan komme til uttrykk gjennom forskjellige ting, blant annet klesstil, frisyre, og ikke minst språkbruk. I det postmoderne samfunnet vi lever i, har denne iscenesettelsen av seg selv blitt mye friere. Vi kan i stor grad velge hvem vi vil være, gjennom at vi kan plukke og mikse forskjellige stiluttrykk, og signalisere tilhørighet til hvilke grupper vi vil. «Mens identitet tidligere var et spørsmål om yrke, stand, familiebakgrunn osv., dreier det seg nå i større grad om et selvrealiseringsprosjekt der framturen, utseende, stil og forbruk er det essensielle» (Hårstad og Opsahl 2013: 40). Denne nye friheten til å signalisere tilhørighet med hvem man vil, gjelder også i stor grad språket. Det vil si at mens man før i stor grad ble forventet å snakke i tråd med «den man var født til å være», kan man i dag velge å snakke som «den man ønsker å være». Dette kan vi se reflektert i informantene sine oppfatninger om dem som snakker fintrønder. De eldre som bruker denne varieteten blir forbundet med spesielle steder, og miljøer, samt klassebakgrunn, mens de yngre brukerne av fintrønder ikke blir tillagt noen kjennetegn som skiller dem spesielt fra andre unge trondheimere.

Når dette knyttes til forestillingen om ekthet, er det tydelig at de eldre trondheimerne forventes å snakke i tråd med «den de er» som konsekvens av oppvekst og gruppetilhørighet. Blant pensjonistene kommer det frem en oppfatning av at fintrønder «tilhører» en gruppe mennesker, og at disse snakker fintrønder fordi de *er* ekte fintrøndere:

KH: (...) så identifisere dåkk dåkk egentlig litt som fintrøndera dåkk da?

I2: ja vi gjør det fordi vi kjæm itj ifra Nedre Ila (KH: nei) om en ska sei, (KH: nei itj sanjt) vi kjæm fra finere plass vi, fra *vegen* (KH: ja) (...) så liksom vi va bedre stilt borti der da.

En annen informant belyser motsatt tilfelle, hvor en person informanten opplever som lik seg selv, har begynt å snakke fintrønder, selv om hun ikke har den sosiale bakgrunnen som tilsier det:

I: (...) der va det ei (KH: m-m) hu hu va trønder (KH: m-m) og vokse opp sammens med mæ i denj gata som æ bodd når æ va veitjunge. (KH: m-m) Og hu va så, snakka så pent (KH: ja) ja hu snakka så vældig fint (KH: ja) gjor hu.

Det kan altså virke som det blir et spørsmål om hvem som er fintrønder på ordentlig, og hvem som formodentlig prøver å være det, men som egentlig ikke har «rett» på denne identifiseringen. Dette reflekteres tydelig i et av intervjuene:

I2: manj kanj åsså vænn sæ te det

I1: det kanj du lægg te dæ (I2: ja, det kanj du gjør) det kanj du gjør ja (I2: jah) å ja da (...)

KH: så det kanj kom etter hvert og (I2: ja) koffår trur dåkk at manj gjør det da? Hvis manj ikke snakke sånn i utgangspunktet?

I2: jo asså det e-, asså du kanj si mange menneska mangle også en sjøltillitt (KH: m-m) og så da lægg dæm te sæ derre der. (KH: m-m) Dæm mangle nå omgangskrets og alt mulig rart kanj du si som e-, så når dæm træffe folk så må dæm ha derre dær (KH: ja) at dæm e fin (Kh: ja) ikke sanjt, folk ska tru at dæm e vældig fin sælv om dæm ikke e det da.

Her kommer det frem en oppfatning om at det språklige ikke i seg selv kan gjøre at en blir fin på ordentlig. Er man ikke opprinnelig fintrønder, så er det altså ikke nok å snakke som en. Dette viser en oppfatning om et visst eierskap til en språklig varietet, og at de som ikke er innenfor denne gruppa som «eier» språket, så bør du heller ikke snakke slik. Dette gjelder nok ikke bare for sosiolekter, selv om disse kanskje i større grad er knyttet til andre sosiale faktorer. Som sagt blir også det å endre dialekten sin oppfattet negativt, og som et slags brudd på ekthet, i form av veletablerte normer.

Et annet eksempel på å legge til seg fintrønder blir trukket fram av en av pensjonistene. Vedkommende opplevde et krav om å snakke fintrønder som en del av yrkesutøvelsen sin. Det blir beskrevet av informanten som noe som var vanlig på den tiden, og egentlig ganske naturlig.

I1: (...) eneste når vi kom ut i arbeid så mått jo- sånn som æ sto på forætning så mått æ jo snakk- da va det «jei, mei og dei» (KH: ja) ikke sanjt da va det vældig pent over forran disk-bak disken itj sanjt, det va vældig åpent (I2: ja)

KH: så dæ va sånn i butikkanj?

I1: ja da mått du (KH: ja) da va du vældig peen

At en slik veksling frem og tilbake mellom fintrønder og «vanlig trønder», ble gjort helt åpent, og til og med ble forventet i offentlige situasjoner, kan kanskje ha bidratt til å gi denne varietetten ryktet som påtatt og uekte. Slike skifter mellom bydialekt og normalisert talemål i ulike situasjoner hvor det var påkrevd, beskrives også av Nesse (2008) om forholdene i Bodø. Denne vekslingen mellom ulike varieteter var kanskje naturlig og ikke spesielt oppsiktsvekkende for noen tiår tilbake, men i dag vil nok en slik skifting virke unaturlig og påfallende for de fleste som hører den. Nesse (op. cit.: 54) mener dette kan sees i

sammenheng med endringer i holdningene til dialekt og standardtalemål, og at vi i dag har en situasjon hvor vi er vant til å høre dialekter i alle kontekster.

4.2.7.2 Talemålsnormen i Trondheim

Hårstad og Opsahl (2013: 158 ff.) skriver om språklig autentisitet som en faktor de mener er med på å bremse dialektnivelleringa i Norge. Her kobler de språklig autentisitet til stedet, og mener at stedet er knyttet til visse språklige normer. I Norge er vi spesielt opptatt av at man skal høre hvor en kommer fra, og stedlig tilhørighet knyttes nært an til identitet. Litt forenklet kan man si at et brudd med språknormen på det stedet hvor man hører til, kan sees på som et brudd med «hvem du er», eller forventes å være. Dermed blir en slik språklig praksis sett på som lite autentisk. Denne oppfatningen reflekteres i ting som blir sagt av mine informanter, om det å snakke fintrønder. En slik talemålsvarietet blir altså oppfattet av noen av informantene som noe som ikke hører til innenfor den trondheimske språknormen. Det blir ikke sett på som ordentlig trondheimsmål. Denne oppfatninga er det stort sett studentene som gir uttrykk for.

I: ja dæm e oppvokse i Trondhjæm (KH: ja, m-m) men likevæl så slår dæm over te penere.

(KH: ja, m-m) Trønderspråket syns dæm at e stygt (KH: ja) ja

KH: så dæ æ derfor trur du? (I: mmm ja) dæm prøve å snakk sånn for at dæ ska bli finar?

I: ja

Som vi ser i sitatet over, oppfatter informantene det som at noen mennesker i Trondheim snakker fintrønder *på tross av* at de er oppvokst i byen. Vedkommende har også en ganske klar formening om hvorfor dette skjer. Noen av informantene har selv opplevd at det å snakke mer normalisert ikke blir oppfattet som positivt av andre trondheimere:

I: (...) det har æ fått liksom kritikk for (KH: okei) at æ prate så pent å så ordentlig.

KH: ja så dæ æ litt negativt dæ da kanskje?

I: ja (KH: ja) det bli litt negativt.

KH: fordi at da bli dæ liksom ikke ordentlig trønder (I: ja) eller ordentlig Trondheims- ja akkurat.

I: så ja, det e nok det at det e itj nå om å gjør å ska prat så pent å ordentlig..

Det samme ser vi reflektert i et sitat i kapittelet over, hvor det å snakke fintrønder blant ungdommer både blir sett på som negativt, og at det nærmest blir «trukket i tvil» om man er fra Trondheim når man snakker sånn.

Å snakke fintrønder kan oppfattes som et brudd på talemålsnormen i byen, nemlig å snakke «ordentlig trønder» i Trondheim. Slike normbrudd blir som regel ikke

betraktet positivt. Sandøy skriver: «Rett nok er ikkje sanksjonane opne og direkte, men gjennom kjennskapen vår til miljøet veit vi at det blir negativt oppfatta og kommentert om noen 'bryt ut' eller markerer at dei ikkje tilhører gruppa lenger. Særleg gjeld dette om noen legg seg etter ein dialekt med større prestisje» (Som sitert i Farstad 1995: 53). Bruddet med språknormene kan altså oppfattes som en måte å distansere seg fra gruppa på, i dette tilfellet andre trondheimere. At man ønsker å signalisere avstand, kan tas som et tegn på at man ikke bare søker *fra* trondheimsgruppa, men også *mot* noe annet. Som nevnt kan fintrønder kobles til standardtalemål, eller oslomål. Sandøy skriver at det spesielt blir sett som negativt å legge om til et talemål med større prestisje, noe standardtalemålet kan sies å ha i Norge, i forhold til de lokale dialektene. Dette kommer jeg tilbake til. Men det er i alle fall sannsynlig at et mer standardnært talemål kan oppfattes som et signal på at man ønsker å assosiere seg med en annen gruppe, og igjen kommer begrepet status inn i bildet.

4.2.7.3 *Fintrønder eller forsøk på å snakke noe annet?*

Vi vet at multietnolektisk talemål regnes blant mange som «dårlig norsk», og slett ikke har blitt sett på som en eget gyldig varietet (Hårstad og Opsahl 2013: 108). Spørsmålet er om det også finnes noe som heter «dårlig dialekt». Svaret må vel definitivt bli ja, ettersom vi til og med har et eget uttrykk for det å bytte eller blande talemålvarieteter, nemlig «knoting». Det å knote forbindes med å bryte med en gruppenorm, og dermed signalisere avstand (Sandøy 2008: 187). Knoting kan også sees i forbindelse med en tanke om «reint språk», eller *purisme*. Språklig purisme går ut på å holde den aktuelle varietet fri for «ureine», eller fremmede trekk (Brunstad 2003: 8). Purisme forbindes kanskje først og fremst med normerte språk, men kan også knyttes til dialekter. Vi vet at i Norge blir det å trekke inn fremmede elementer i dialekten sin slått negativt ned på (jf. sitatet til Sandøy ovenfor). Men kan det også være knot, eller dårlig dialekt hvis man bruker en sosiolekt? Grunnen til at de «høyere» talemålene kan oppfattes som en slags knoting, er muligens at de blir regnet som nokså like et standardtalemål. I Norge ligger dette standardtalemålet tett opp til talemålet i hovedstadsregionen. Når noen bruker fintrønder, kan det dermed bli oppfattet som et forsøk på å snakke oslomål, eller i alle fall å snakke «noe annet» enn trondheimsmål. Under ligger en oppfatning av at fintrønder ikke i seg selv er et eget talemål som eksisterer på linje med trondheimsdialekten, men derimot en er blanding mellom oslomål, eller standardtalemål og trønder.

I: (...) vanskelig å forklar fintrøndersk. Det e jo en litt stygg trøndersk næsten, for de høres ut som du prøve å snakk trøndersk å får itj det helt te.

KH: finns denj (fintrønderen) i byen da? Asså blanjt trondheims-

I: æ trur nok egentli at denj gjør de (KH: mhm) atte manj manj stort sett egentli ska prat oslosk åsså e det.. hæng de igjæn eller siv gjænnom litt da, litt trøndersk og det bli litt «æ» uansett, og litt «sjø» på slutten av sætningan, sælv om det egentlig ikke passe inn dialæktmæssig

Disse sitatene viser nettopp at fintrønder kan bli oppfattet som et forsøk på å snakke oslomål, eventuelt høres ut som et mislykket forsøk på å snakke trønder. Noen av informantene gir også uttrykk for at de ikke tror fintrønder er en varietet man vokser opp med:

KH: men trur du dæ æ nanj som snakke sånn asså natrulig som ha snakka sånn sia dæm va små eller trur dæ æ...

I: nei æ trur ikke siden dæm va små. (KH: ja) Æ tru de e nån ting manj tar te sæ denj balndinga der (KH: ja) æ trur de bli - æ føle itj at det e blanda sammen dialækta, æ føle at det e bare lissom rota sammen. (KH: ja) At ikke det e en naturlig blanding sånn som det bli.. man kan sikkert voks opp i- asså ha en mor å far som har forskjellig dialekt og ennj opp å prat en blanding av denj, de tru æ nok men de bli itj det samme. (KH: nei)

KH: Nei. m-m, så for de så æ dæ da litt sånn påtatt og tegjort?

I: ja det bli påtatt.. kanskje ikke tegjort e helt rætt ord, (KH: nei) men påtatt passe nok bra ja. (KH: m-m) i allfall- asså det e mulig at det e-, at det bli natrulig for den personen etter hvert, men det høres ikke natrulig ut da (KH: nei okei ja for en-en) i mine øra hvertfall.

En av informantene signaliserer ganske sterkt at fintrønder oppfattes som en varietet som brukes for å forsøke å heve seg over andre:

I: ja æ syns at dæm må kom neppå jorda, (KH: ja) det syns æ.

KH: så du tru itj dæ æ helt natrulig?

I: nei det e ikke det, unaturlig e det

Denne oppfatninga av at sosiolekter brukes til å øke sin sosiale status, reflekteres også i dette sitatet fra Sandøy (2003): «Sosiolektane i det munnlege språket er jo nettopp ein måte å 'kapitalisere språket' på: Ein gjer seg sjølv meir verdifull ved å bruke ein viss språkvarietet». Det er ingen tvil om at valget av språklig varietet også sender ut noen sosiale signaler, og tilhørighet til en gruppe. Men dette synet på fintrønder som en måte å øke sin sosiale kapital på, gir inntrykk av at bruken av fintrønder alltid innebærer et kalkulert valg. Dette ekskludere muligheten for at fintrønder også kan være en varietet man er oppvokst med som hjemmespråk, og som man har lært seg å bruke fra man var små, på lik linje med en andre varieteter.

Oppfatningen av at fintrønder ikke er noen egen fullverdig talemålsvarietet har også språkforskere videreformidlet. Jamfør for eksempel Dalen sitt utsagn i *Trondheimsålet* (1978) om at fintrønder er et mislykket forsøk på å snakke normalmål (se kap.2.4). Til tross for at bymålsforskerne fra 1960-70 tallet og utover tok et skritt vekk fra dialektologiens ensidige fokus på rurale språkmiljøer, hadde de likefullt med seg en del av oppfatningen om at noe språk var mer ekte og opprinnelig enn annet.

4.2.8 Fintrønder på det lingvistiske marked

Mæhlum (2010: 19) omtaler det lingvistiske marked som en metafor for konvensjonaliseringen av lingvistiske praksiser, altså hvordan man «blir enige» om og viderefører «regler» for språklig praksis innen et språksamfunn. Lik alle andre former for sosial praksis, er den språklige basert på en videreføring av sosiale normer og tradisjoner, som gjennom historien har fått konsensus blant deltakerne i det aktuelle samfunnet. Vi er altså med på å opprettholde strukturer som allerede eksisterer, gjennom at vi blir sosialisert inn i et samfunn som har sine konvensjonaliserte praksisformer (ibid.). Vårt *habitus* er grunnlaget for hvordan vi oppfatter og opplever verden, samtidig som det er gjør oss i stand til å agere og reagere i overensstemmelse med normene i samfunnet rundt oss. «[I]t is related to our collectively acquired and habitual patterns of cognition, including evaluations, social preferences and concrete actions – as these are acquired in the process of socialization» (Mæhlum 2010: 20). *Habitus* deles med resten av det praksisfellesskapet vi er sosialisert inn i. Det disponerer oss til å handle i tråd med konvensjonene, men er ikke forutbestemmende for våre handlinger (ibid.). Vårt språklige *habitus* gjør oss altså i stand til å tolke og delta som aktører på *det lingvistiske markedet*.

Sosiologen Pierre Bourdieu var den som introduserte ideen om det lingvistiske marked, og senere har den blitt videreutviklet og diskutert i lingvistisk litteratur. Ideen innebærer at språklige praksisformer, lik valutaer på et økonomisk marked, får ulik verdi. En språkbrukers kompetanse blir vedkommendes kapital på markedet. Til grunn for denne sammenligningen ligger oppfatningen av at språket ikke bare er til for å utføre en kommunikativ handling, men at det også signaliserer noe utover det som direkte blir sagt. *Hvordan* vi sier noe betyr like mye i sosial samhandling som *hva* vi sier. Samtidig kan ikke språklige uttrykk forstås utenom en kommunikativ kontekst, fordi konteksten bestemmer meningen til det som blir sagt. Språklig kompetanse innebærer da ikke bare å kunne sette sammen lyder og ord til et uendelig antall meningsfulle setninger, men også hvordan man skal bruke språket til å signalisere det man ønsker på en adekvat måte i en gitt situasjon (Bourdieu

1977: 646 ff.). Som Mæhlum (2010: 18) skriver, handler det om språkets *indeksikalitet*, altså hvordan språket som signalsystem også er bærer av sosiale og kulturelle referanser innen et gitt sosialt rom. «Hence, the use of a specific variety, or any given variety, in social interaction will serve as an indicator of the interlocutors' social standing and identity» (ibid.).

Bruk av språket på ulike måter sender altså ut ulike signaler om hvordan vi identifiserer oss. Hvordan disse signalene blir mottatt, og hvilken verdi de blir tillagt, avhenger av hvilket lingvistisk marked man befinner seg på.

Med utgangspunkt i det enkelte samfunns politiske og sosiokulturelle særdrag, vil de lokale status- og prestisjeforholdene kontinuerlig bli kommunisert og bekreftet også språklig – gjennom den symbolske verdien som de ulike varietetene blir tillagt på det lingvistiske markedet. (Mæhlum 2007: 36).

Verdien av den enkeltes språklige kompetanse, er altså avhengig av markedet. Tap av verdi henger sammen med tap av etterspørsel på markedet. Dette kan skje både gjennom raske endringer av markedene, og endringer over tid (for eksempel hvordan engelsk etter hvert har tatt over for fransk på verdensmarkedet, slik at kompetanse i fransk ikke lenger har den samme verdien, mens kompetanse i engelsk nå blir høyere verdsatt) (Bourdieu 1977: 651). Hvilken verdi en språklig kompetanse innehar, avhenger altså av et marked hvor denne kompetansen er etterspurt. Det lingvistiske markedet er dermed ikke endelig. De verdiene og oppfatningene som ligger til grunn for markedet, kan reforhandles, og markedet endrer seg i takt med politiske og sosiokulturelle forhold (Mæhlum 2007: 36).

Heller ikke på det lingvistiske markedet kan språket sees uavhengig av personene som snakker det. Ikke bare er verdien av et språk bestemt av menneskene som danner markedet, verdien av språklig kompetanse må også sees i sammenheng med den sosiale statusen til dem som innehar kompetansen. Enkelt sagt, dersom en språklig varietet forbindes med en gruppe mennesker som anses som mektige, rike, sofistikerte, smarte, osv., vil disse attributtene også føres over på språket. Dette medfører at kompetansen som dominerende grupper av mennesker har, blir ettertraktet og får høyest verdi på markedet. Rent lingvistisk er ingen språk mer verdt enn andre, men sosialt finnes det en rangering (Bourdieu, op.cit. 652). Dette fører til at de språklige varietetene som fremmes av myndighetene gjennom offentlige institusjoner, som for eksempel skolen og media, ofte oppnår høyest verdi innen et nasjonalt marked. I de fleste land har slike varieteter status som standardspråk. Tanken hos Bourdieu er at jo mer kompetanse du har innen de praksisformene som har høyest verdi på markedet, dess mer kulturell og språklig kapital sitter du inne med.

Mye av tankegangen bak ideen om det lingvistiske markedet er verdifull som tolkningsgrunnlag for det informantene mine sier om fintrønder, og hvordan de plasserer den som en del av trondheimsmålet. Vi kan tenke oss at fintrønder er en del av kompetansen til brukere som først og fremst opererer på to lingvistiske markeder, det norske og det trondheimske eller trønderske, altså et nasjonalt og et lokalt marked. På det nasjonale markedet blir den regnet som ett av flere «høyere» talemål, som har hatt samme funksjon og posisjon innen ulike bysamfunn i Norge. Her vil jeg først og fremst konsentrere meg om fintrønder på det lingvistiske markedet i Trondheim, men vender også tilbake til det nasjonale markedet etter hvert.

På det lingvistiske markedet henger som sagt språkets verdi sammen med statusen til dem som bruker det. Igjen handler det altså om gruppeidentifisering, og å signalisere med språket hvem du identifiserer deg med. Fintrønder har tradisjonelt vært regnet som en varietet forbeholdt det øvre sosiale sjiktet (jf. Dalen og Kirkhusmo, kap. 2.4 og 2.5). At det danskinfluerte talemålet er forbeholdt visse samfunnslag, er en tankegang vi også finner igjen hos Knudsen på 1850-tallet:

De Norske, der først begyndte at *tale* Dansk (eller Halvdansk), var naturligvis Folk af den saakaldte dannede Klasse, og blant disse netop de Fornemste, der nemlig mest omgikkes med de Danske, besvogrede sig med dem, sendte sine Børn til danske Latin- eller andre Skoler, eller holdt danske Huslærere. [...] den ”dannede Klasse,” der havde mest Anledning til at lære Dansk ved *Omgang*, samt mest Opfordring dertil, da de vidste, at de kun vilde gjælde for ret dannede i de Danskes Öjne i samme Grad, som de aflagde det formentlig Plumpe og Bondeagtige, der fra Hjemlandet hang ved deres Sprog, og tilegnede sig det, som de trodde, mer ædle og forfinede danske [...](Knudsen 1865: 455)

Her ser vi også reflektert tanken om at man på et lingvistisk marked ønsker å oppnå den kompetansen som har høyest verdi, altså kompetansen som benyttes av dem som anses å ha høyest status i samfunnet.

Vi må altså anta at det å snakke fintrønder tradisjonelt har signalisert høy kulturell og språklig kapital, og at fintrønderen har hatt en høy verdi på det lingvistiske markedet. Dette tradisjonelle statusforholdet reflekteres også i det informantene i denne studien sier om fintrønder. Som vi har sett assosieres fintrønder fremdeles med en viss gruppe mennesker i Trondheim. Informantene forbinder fintrønder med god økonomi, fine boforhold, visse yrkesgrupper som ansees for å ha høy status, og ikke minst med et bevisst ønske om å signalisere disse tingene til omverdenen. Selv om informantene ikke nødvendigvis gir uttrykk for at de anser fintrønder som en varietet med høy verdi, er de likefult klar over hvilken verdi den tradisjonelt har hatt. Dette er en del av deres språklige habitus.

Disse konnotasjonene som fintrønder blir tillagt ser imidlertid først og fremst ut til å gjelde for det vi kan regne som den «gamle fintrønderen». Som vist tidligere i analysen ser det ut til at studentinformantene mine skiller mellom to måter å snakke fintrønder på, eller eventuelt ulike grader av fintrønder. De plasserer eget og andre ungdommers talemål på en side av skalaen, og «farmortrøndersken», «singsakertrøndersk», eller «ekstrem fintrønder» på den andre. Både gjennom måten de snakker om brukerne av de ulike fintrøndervarietetene, og språklige trekk ved dem, fremstår de som mentalt forskjellige hos informantene. Pensjonistene nevner ikke den «nye fintrønderen», men tillegger den varieteten de ser på som fintrønder, mye av den samme sosiale symbolikken som studentene tillegger «den eldre» fintrønderen. Dermed kan det være fruktbart å tenke seg at det på det lingvistiske markedet i Trondheim finnes mer enn én fintrønder, og at de trolig har ulik verdi.

Det har blitt hevdet av flere språkforskere at de høyere talemålene har mistet sin status, altså sunket i verdi på det lingvistiske markedet, blant andre Nesse (2008). Hun mener dette har sammenheng med at «kravet» om å bruke et lokalt riksmål, for å fremstå som dannet, og å opptre etter forventningene i sosiale situasjoner, har blitt avløst av et syn på at dialekt er gangbar valuta i alle talemålssituasjoner på det lingvistiske markedet i Norge (op. cit.: 50 ff.). Det har altså skjedd en reforhandling av det lingvistiske markedet. En slik endring av markedet henger også sammen med andre sosiale forhold. I Trondheim beskriver Stugu (jf. kap. 2.5) hvordan det trolig er andre forhold som gir status i dagens samfunn, enn det var for 50-100 år siden. Dermed trenger ikke det som signaliserte høy status og prestisje før, å gjøre det nå.

Selv om informantene i denne undersøkelsen alle kobler begrepet fintrønder til tradisjonelle statussymboler, omtaler de den språklige situasjonen hvor denne statusen var gjeldene, som noe fortidig. Pensjonistene snakker om en språksituasjon som *har vært*, men som ikke lenger *er*. Noen snakker muligens fortsatt fintrønder mener de, men de tror ikke at ungdommer i dag bruker varieteten. Både hos pensjonistene og studentene er det eldre språkbrukere som kobles til den fintrønderen som konnoterer de ovenfor nevnte statussymbolene, den «gamle» fintrønderen. Det virker altså ikke som om informantene oppfatter bruk av fintrønder som et gyldig uttrykk for status i dagens samfunn. Det at fintrønder kobles til eldre mennesker og normer som ikke lenger er gjeldende, gjør den trolig til en lite attraktiv varietet for yngre brukere.

Det lingvistiske markedet i Norge ser ut til å være veldig komplekst. På den ene siden oppvurderer vi dialektene, og lokalt er det disse som kan sies å ha høyest verdi på markedet, i alle fall høyest bruksverdi. Samtidig ser det ut til å finnes en erkjennelse om en

mental standard, den foretrukne innen offentlige instanser, nemlig standard østnorsk (Mæhlum 2007: 45 f.). Denne standarden kan likevel ikke bare adopteres av hvem som helst ser det ut til. Dette blir fort regnet som knot, og sett på som en nedvurdering av lokal tilhørighet (jf. sitatet fra Sandøy ovenfor). Bourdieu (1977) skriver også at den språklige kompetansen med høyest verdi ikke er for alle, altså at de finnes forventninger om hvem som skal snakke hvordan. I teorien kan vi kanskje velge fritt blant de språklige varietetene på markedet, men i praksis må vi følge normene innen det fellesskapet vi tilhører. (jf. kap. 4.2.7)

Slik det kan se ut basert på det mine informanter sier, har altså den tradisjonelle fintrønderen mistet mye av sin verdi på markedet, som følge av at markedet har endret seg. Samtidig har det som av noen blir sett på som en ny fintrønder, blomstret opp. Hårstad finner i sin studie av unge trondheimere sitt talemål, at det også her har skjedd en endring i retning standardtalemålet. Han skriver at en slik endring kunne blitt oppfattet som en slags begynnende revitalisering av fintrønderen, men dette anser han ikke som sannsynlig. Han tolker de endringene som har skjedd som tegn på en innvirkning fra standardtalemålet, eller standard østnorsk. Denne antakelsen kan kanskje sees som gjeldende også for det mer normaliserte talemålet blant unge som studentene i denne undersøkelsen omtaler som fintrønder.

Denne nye fintrønderen blir av mine informanter koblet til den tradisjonelle fintrønderen gjennom betegnelsen. De regner «fintrønder» som dekkende for begge varietetene (eventuelt gradene av normalisering). Likevel blir fintrønder, slik unge språkbrukere anvender den, ikke koblet til den samme sosiale symbolikken. Noen av informantene kobler den til østnorsk talemål, og mener at unge språkbrukere er påvirket av media og andre kanaler som formidler et slik talemål. De er i alle fall enige om at den nye fintrønderen ikke brukes av de samme grunnene som eldre bruker fintrønder. Dermed får kanskje denne nye fintrønderen sin verdi på markedet gjennom konnotasjoner til standardtalemålet, og ikke til den gamle fintrønderen. Dersom dette stemmer, kan det virke påfallende at studentene omtaler normalisert talemål blant unge som fintrønder. For dem ser det imidlertid ikke ut til at dette begrepet *nødvendigvis* skaper assosiasjoner til den sosiale symbolikken fintrønder tradisjonelt har konnotert, og det er ikke problematisk å skille mellom flere måter å snakke fintrønder på.

5 Avslutning

Som avsluttende ord for denne avhandlingen, vil jeg kort oppsummere noen av de sentrale tendensene i materialet mitt, og skissere forslag til videre forskning på fintrønder, og de andre «høyere» talemålene.

Gjennom avhandlingen har jeg vist at oppfatningene av fintrønder varierte mellom aldersgrupper på interessante måter. Studentene hadde forskjellige oppfatninger av eldre mennesker sin fintrønder, og den de yngre i dag bruker. At det i hele tatt finnes oppfatninger om en «ny fintrønder», var kanskje det mest overraskende funnet for meg. Pensjonistene refererte i høy grad til fintrønder som noe som tilhører fortiden. Stereotypiske oppfatningen av at en fintrønder er en eldre person fra Singsaker som er vokst opp i et «møblert hjem», reflekteres til en viss grad i noen oppfatninger i mitt materiale. Men stereotypiene modereres og begrepsinnholdet for mine informanter strekker seg utover det stereotypiene favner. Med flere sammenfallende oppfatninger av at en ny fintrønder eksisterer blant yngre språkbrukere, ser mitt materiale muligens ut til å tegne et annet bilde for fintrønderens fremtid enn det som har blitt gjort i tidligere språklitteratur. Så kan det jo selvsagt diskuteres om denne varieteten kan regnes som en videreføring av «den gamle fintrønderen».

Materialet i denne avhandlingen, er ikke veldig omfangsrikt, men noen av tendensene går igjen gjennom hele materialet. Disse mener jeg det kan være interessant å forfølge videre. Spesielt oppfatningen om en fintrønder blant yngre språkbrukere, og vurderingene av hvorvidt fintrønder er å regne som en autentisk talemålsvarietet, mener jeg det ville vært svært interessant å undersøke videre, i en eller flere undersøkelser av større omfang enn den jeg har gjennomført her. Jeg mener å ha vist her at en folkelingvistisk fremgangsmåte kan gi nye og interessante perspektiver, og kanskje er dette en god fremgangsmåte for å forfølge temaet videre. Ellers kunne en undersøkelse som inkluderer språkprøver av mennesker med forskjellige trekk fra fintrønder vært med på å gi noen svar på hva som i praksis skal til for at folk kvalifiserer noens talemål som fintrønder. I det hele tatt er det mye som enda er uutforsket når det gjelder de «høyere» talemålene rundt om i Norge, og jeg håper å ha vist her, at disse virkelig er verdt å forske videre på.

Litteratur

- Abrams, D. og M. Hogg (1990). *Social Identity Theory. Constructive and Critical Advances*. New York: Harvester Wheatsheaf
- Akselberg, G. (2008). «Talevariasjon, register og medvit» og «Talevariasjon i Noreg». I, B. Mæhlum, G. Akselberg, U. Røyneland, H. Sandøy (red.): *Språkmøte. Innføring i sosiolingvistik*. 2. Utgave. Oslo: Cappelen akademisk forlag, s. 127 – 148 og 149 – 166
- Bourdieu, P. (1977). «The economics of linguistic exchanges». I *Social Science Information* 16 (6), s. 645-668.
- Brunstad, E. (2003). «Det reine språket». I H. Sandøy, R. Brodersen og E. Brunstad (red.): *Purt og reint. Om purisme i dei nordiske språka*. Volda: Høgskulen i Volda, s. 8 – 17
- Dalen, A. (1978). *Trondheimsmålet*. Trondheim: Nidaros mållag
- Doublet, M.R.R. (2012): *Bare fra Bergen, eller fra Fana i Bergen?: En intern språkkrig mellom bergensvarietetene*. Bergen
- Farstad, R. (1996). *En studie av språkholdninger og stereotype forestillinger om og blant sunnmøringer, romsdalinger og nordmøringer*. Hovedfagsoppgave ved NTNU. Trondheim
- Fintoft, K. og P. E. Mjaavatn (1980). *Språksosiologiske forhold i Trondheim bymål*. Trondheim: Tapir
- Gabrielsen, F. (1985). *Eg eller je? Ei sosiolingvistisk gransking av yngre mål i Stavanger*. Oslo: Novus forlag
- Gabrielsen, F. (1991). *Haugesund bymål*. Bergen: Alvheim og Eide
- Hårstad, S. (2010). *Unge språkbrukere i gammel by. En sosiolingvistisk studie av ungdoms talemål i Trondheim*. Trondheim: NTNU Trykk.
- Hårstad, S. og T. Opsahl (2013). *Språk i byen. Utviklingslinjer i urbane språkmiljø i Norge*. Oslo: Fagbokforlaget
- Joseph, J. E. (2009). «Identity». I C. Llamas og D. Watt (red.) *Language and identities*. Edinburgh: Edinburgh University Press, s. 9 – 17
- Kirkhusmo, A (1997). *Trondheims historie 997- 1997. Bind 5: Vekst gjennom krise og krig 1920 – 1964*. Oslo: Universitetsforlaget
- Kolsrud, S. (1951). *Nynorsken i sine målføre*. Oslo: I Kommisjon Jacob Dybwad
- Kvale, S. (1997). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag
- Larsen, A.B. og G. Stoltz (1912). *Bergens Bymål*. Kristiania: I kommisjon hos Aschehoug & co.
- Monka, M. (2013). *Sted og sprogforandring – En undersøgelse af sprogforandring i virkelig tid hos mobile og bofaste informanter fra Odder, Vinderup og Tinglev*. Doktorgradsavhandling ved Universitetet i København.
- Mæhlum, B. (1999). «Sted og språk – en skisse». I B. Mæhlum, D. Slettan og O.S. Stugu (red.): *Stedet som kulturell konstruksjon*. Trondheim: Historisk institutt, s. 15 – 20
- Mæhlum, B. (2007). *Konfrontasjoner. Når språk møtes*. Oslo: Novus forlag
- Mæhlum, B. (2010). "Language and social spaces". I P. Auer og J.E. Schmidt (red.): *An International Handbook of Linguistic Variation. Volume 1: Theories and Methods*. Berlin/ New York: De Gruyter Mouton, s. 18 – 32
- Nesse, A. (1994). *Kollektiv og individuell variasjon i bergensdialekten*. Bergen: Nordisk institutt
- Nesse, A. (2008). *Bydialekt, Riksmål og Identitet – Sett fra Bodø*. Oslo: Novus forlag

- Niedzielski, N. A og D. Preston (2000): *Folk Linguistics*. Berlin, New York: Mouton de Gruyter
- Niedzielski, N. A. og D. Preston (2003): *Folk Linguistics*. Berlin, New York: Mouton de Gruyter, Paperback edition.
- Postholm, M. (2005). *Kvalitativ metode: en innføring med fokus på fenomenologi, etnografi og kassstudier*. Oslo: Universitetsforlaget
- Røsstad, R. (2008). *Den språklege røynda. Ein studie i folkelingvistikk og dialektendring frå Vest-Agder*. Oslo: Novus forlag
- Røyneland, U. (2008). «Språk og dialekt». I B. Mæhlum, G. Akselberg, U. Røyneland, H. Sandøy (red.): *Språkmøte. Innføring i sosiolingvistikk*. 2. Utgave. Oslo: Cappelen akademisk forlag, s. 15 – 34
- Sandvik, O.H. (1979). *Talemål i Rogaland : i går, i dag og i morgon : om uttale, bøyning og ordtilfang i Rogalands-målet*. Stavanger: Rogalandsforskning
- Sandøy, H. (2003). «Språkomgrepet, språkholdningar og purisme». I H. Sandøy, R. Brodersen og E. Brunstad (red.): *Purt og reint. Om purisme i dei nordiske språka*. Volda: Høgskulen i Volda, s. 19 – 38
- Sandøy, H. (2008). «skriftvariasjon» og «Språkendring». I B. Mæhlum, G. Akselberg, U. Røyneland, H. Sandøy (red.): *Språkmøte. Innføring i sosiolingvistikk*. 2. Utgave. Oslo: Cappelen akademisk forlag, s. 167 – 194 og 195 – 220
- Stemshaug, O. (1972). «Sosiolingvistiske forhold i Trøndelag». I Dalen, A. og O. Stemshaug (red.): *Trøndermål: språkav og språkforhold i Trøndelag og på Nordmøre*. Oslo: Det Norske Samlaget, s. 48 – 66
- Stugu, O.S. (1997) *Trondheims historie 997- 1997. Bind 6: Kunnskapsbyen 1964 - 1997*. Oslo: Universitetsforlaget
- Venås, K. (1991). *Mål og miljø*. Oslo: Novus forlag
- Zahavi, D. (2003). *Fænomenologi*. Fredriksberg: Roskilde universitetsforlag

Vedlegg 1 – Intervjuguide 1

Generelle språkbetraktninger:

- Mener du at trondheimsmålet har endret seg (siden du var ung/de siste årene?)
- Er det forskjeller på hvordan eldre og yngre språkbrukere i byen snakker tror du? For eks. hvordan vil du karakterisere ditt eget talemål i forhold til yngre språkbrukere du kjenner (barnebarn, barn ect).

Variasjon i Trondheim

- Finnes det mer enn en varietet av Trondheimsmålet, eventuelt flere? Hvilke?
- Hvilken varietet vil du si at du selv snakker?
- Hva skiller etter din mening de ulike varietetene? (språklige trekk)
- Er disse, etter din mening, geografisk bestemt? Eller er det også andre forhold som kan spille inn på hvilken varietet en trondheimer snakker? Eventuelt hvilke?

Om fintrønder (forhåpentligvis vil informantene selv komme inn på dette temaet)

- Er dette en varietet knyttet til spesielle geografiske områder i Trondheim mener du?
- Hvilken type person forbinder du med denne varietet (eventuelt: forbinder du fintrønder med en spesiell type personer?)
- Har du noen tanker om hvorfor enkelte i Trondheim velger denne varietet?
- Snakker noen i din omgangskrets fintrønder?

Vurderinger av språklige varieteter

- Hva synes du om Trondheimsmålet? (pent, stygt?)
- Hva med Trønder generelt? Er varietet i Trondheim finere enn i de omkringliggende områdene?
- Finnes det etter din mening et nasjonalspråk/standardspråk i Norge? Hvilken varietet er i så fall det? Hva synes du om denne varietet?

Andre opplysninger til slutt: alder, kjønn, oppvekststed/bosted i Trondheim (område), yrkesbakgrunn

Vedlegg 2 – Intervjuguide 2

1. Generelle språkbetraktninger:

- Har Trondheim by en egen dialekt som skiller seg fra områdene rundt?
- Har Trondheimsdialekten endret seg med årene?
- Er det forskjeller på hvordan eldre og yngre språkbrukere i byen snakker?

2. Variasjon i Trondheim

- Finnes det mer enn en varietet av Trondheimsmålet, eventuelt flere? Hvilke?
- Hvilken varietet vil du si at du selv snakker?
- Hva skiller etter din mening de ulike varietetene? (språklige trekk)
- Er disse, etter din mening, geografisk bestemt? Aldersbestemt? Eller er det også andre forhold som kan spille inn på hvilken varietet en trondheimer snakker? Eventuelt hvilke?
- Fantes mer variasjon før? Eventuelt, er det mer variasjon nå? Bruktes andre varianter før enn nå?

3. Om fintrønder

- Hvilket forhold har du til fintrøndersk?
- Hva skiller fintrønder fra Trondheimsdialekten? (språklig, geografisk, sosioøkonomisk osv) →
- Hvordan høres fintrønder ut? (prøv å få demonstrasjoner)
- Knyttet fintrønder til noe spesielt område i byen?
- Hvem er fintrønderen? Hvem snakker fintrøndersk i Trondheim? (personlighetstrekk forbundet med sosiolekten, alder)
- Er det en varietet som er mye i bruk/ Brukes av mange?
- Hvorfor tror du enkelte velger å snakke sånn?
→ naturlig vs. Et bevisst valg? → hvorfor legge seg til det?
- Snakker noen i din omgangskrets fintrønder?

4. Vurderinger av språklige varieteter

- Hva synes du om Trondheimsdialekten? (pent, stygt?)
- Hva med Trønder generelt? Trondheimsdialekten i forhold til andre dialekter i Trøndelag.
- Trønder i forhold til andre dialekter i Norge (her nevnes forhåpentligvis Oslomål/standard.
- Finnes det etter din mening et nasjonalspråk/standardspråk i Norge? Hvilken varietet er i så fall det? Hva synes du om denne varieteten?

Andre opplysninger til slutt: alder, kjønn, oppvekststed/bosted i Trondheim(område), yrkesbakgrunn

Vedlegg 3 – Kart over Trondheim

Hentet fra: <http://www.ntnu.no/trondheim-marine-RI/map.html>